

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ Κ΄

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ, 1955

ΑΡ. 246

ΝΑΥΠΛΙΟ 1955

Σὲ μιὰ μελλοντικὴ Διοτίμα.

I

Κλείσε τὰ μάτια κι' ἂν μπορεῖς θυμῆσου
τὴ νύχτα κεῖ στὸ κάστρο, τὴ σιγή.
"Ὅχι μὲ φῶς. Στὰ χέρια σου θυθίσου,
στὰ δάχτυλα ὅπου τ' ὄραμα ριγεῖ.

Στὶς φλίβες μιὰ μορφή τοῦ παραδείσου
ἀπλώνει τὰ φερά της κι' ὀδηγεῖ
τὴν ἔκσταση τὴν πίστη τὴν ὀρμή σου.
ἱκέτιδες στῆς χάρης τὴν αὐγή.

"Ὅχι μὲ φῶς, μὴ στάξει τὸ λυχνάρι
καὶ τὸ χαμόγελο τοῦ ἀγγέλου σθῆσει.
Κλείσε τὰ μάτια, σκύψε, θρέε τ' ἀχνάρι

ποῦ ἀπ' τὴν κρυφὴν ἀμέθυστή στιγμή
τῆς θάλασσας ἐκείνης θ' ἀναστήσει
τὸ κρύσταλλο τὸ χρῶμα τῆ γραμμῆ.

II

Τὴν ὥρα ποῦ τὸ πέλαγο τριγύρα
ἔπιν' ἀργὰ τῆς μέρας τὴ σιωπῆ
τὰ μέλη μας δονήθηκαν σὰ λύρα
στοῦ πόθου τὴν ἀσίγαστη μολπή.

Οἱ φυλλωσιές λυγίσαν στὴν πορφύρα
καὶ τὰ κλαριά στοῦ ἡμέρου τὴ ροπή —
μὰ οἱ ρίζες γέρνουν σκοτεινές στὴ μοίρα
ποῦ τρέμοντας ἀγγίξαν οἱ καρποί.

Πυκνὰ σφραγίζουν τὰ φιλιὰ τὸ στόμα
τὰ χεῖλη τὴν πνοὴ τὴ φλογισμένη
τέσο ποῦ ἀκούγοντ' ἀπὸ τ' ὄρθιο σῶμα
τυφλὴ κραυγὴ καὶ στεναγμὸς τραχὺς —
σὰν παρακάλι, σὰν ἠχὼ σθησμένη
τοῦ πόνου τῆς χαρᾶς τῆς προσευχῆς.

III

Τὸν ἀριθμὸ ξορκίζει καὶ προσμένει,
τ' ὄριο ποῦ θὰ ταυτίσει τοὺς σφυγμούς,
ἀπὸ σπασμούς κι' ἀπ' ἀστραπὲς ζωσμένη
ἢ ἀγάπη μας στῆς νύχτας τοὺς πάλμους.

"Ἄλλοτε κολυμπᾶμε μεθυσμένοι
στοὺς ὕμνους στοὺς θαυτάτους ψαλμούς
μὲ γύμνια καρπερὴ καὶ δροσισμένη
σῶν πόλων σῶν κυμάτων τοὺς ρυθμούς,—
κι' ἄλλοτε πάλι ἡ φλόγα χαμηλώνει

καί στο θυθό τῆς μνήμης ἀναδεύει
νόμων σκληρῶν τὸ μῆνυμ' αὐστηρό:
«Κάθε στιγμή κάθε ζωὴ τελειώνει
ἢ ἐνέργεια ὅσο πηγαίνει λιγοστεύει
πλησιάζουμε σκοτάδι παγερό».

IV

Τῇ μνήμην ἔθρεψε ἡ θλίψη ἐκείνη
πού τὴν ἀρχαία φλόγα νοσταλγεῖ—
ἀλλὰ σκορποῦν οἱ νόμοι μόλις πίνει
ἢ δίψα μας στοῦ στήθους τὴν πηγὴ.

Ἄπ' τὴν ὀργὴ τὸν τρόπο τὴν εὐθύνη
τῆς γνώσης τὴν ἀγιάτρευτη πληγὴ
μᾶς χάρισε γιὰ λίγο τὴ γαλήνη
ἀντίδωρο στὰ μάτια σου ἢ στοργή.

Κι' ἦταν κρασί στοῦ χρόνου τὴν ὕδρια
χαμόγελα ὡς φωτίσαν ξαφνικά
τὸ θόλο μὲ τὴ δέσποινα Μαρία —

σὰ γυρισμὸς σὲ δάκρυα παιδικά,
σὲ ξεχασμένη μυστικὴ λατρεία
πού ἀλλάζει τῆς ζωῆς τὰ ριζικά.

V

Ροδίζει ἡ μέρα σὰ γυμνὴ καμπύλη
καὶ λούζει μὲ χρυσάφι τὰ μαλλιά
στ' ὄνειρο πού νανοῦρισαν οἱ θρύλοι
κι' ἡ θάλασσα στὰ τείχη τὰ παληά.

Ὡς γεύτηκαν τὸν οὐρανὸ τὰ χεῖλη
καὶ γέμισ' ἥλιον ἢ θερμὴ ἀγκαλιά
ἔγραψ' ἀγέρας κοφτερός σὰ σμίλη
στὰ λόγια σου μιὰν ἀγνωστὴ μιλιά:

«Ἐδῶ λαθεύει ὁ λογισμὸς τοῦ χρόνου
ὁ δισταγμὸς ὁ θρήνος τῶν πολέμων.

Ἄν πέρ' ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ πόνου

χαράζουμε μὲ χέρια τολμηρὰ
τοὺς πόθους μας στὴ ράχη τῶν ἀνέμων
λυτρώνουμε τοῦ γένους τὴ χαρά».

VI

Εὐλαβικά θυμήσου κάθε λέξη.
Ἴσως χαμόγελο ἄλλο δὲ φανεῖ
σὲ τέτοια μάτια ἐλπίδα ν' ἀντιφέξει
τόσο ἄσπιλα γλαυκὴ καὶ φωτεινὴ.

Τῇ θύμιση ἄσε λεύτερη νὰ τρέξει
σ' εἰκόνα ὀλόξανθη καὶ ζωντανὴ
ὡς τὴ στιγμή πού ὁ Νόστος θὰ τὴν πλέξει
μὲ τ' ἄγγιγμα τὸ δέρμα τὴ φωνή.

Καὶ τότε σίγουρος γιὰ τὸ σημάδι
θὰ πείς ὅτι «ἠγαπήσαμεν πολὺ»,
σὰν κλείσουμε στοῦ Νόστου τὸ σκοτάδι

— μιὰ συγχορδία τραγικὴ κι' ἀπλὴ —
τὴν ταύτιση πού ψάξαμε τὸ θράδου
στοὺ κάστρο μας στὴν κοίτη τὴ διπλή.

ΡΟΔΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

“Ένα θέμα ιδιαίτερα προσφιλές στη λογοτεχνία είναι η λυρική ανάπλαση και λογοτεχνική επεξεργασία και μετουσίωση των παιδικών και εφηβικών ανάμνησεων.

Το κεφάλαιο της παιδικής και εφηβικής ηλικίας είναι από τα πιο συγκινητικά στη ζωή των ανθρώπων, και δεν υπάρχει σχεδόν έργο λογοτεχνικό, όπου, σέ μικρότερη ή μεγαλύτερη σύνθεση, να μην περιέχονται στοιχεία και βιώματα από αυτό.

“Όσο περνούν τα χρόνια κι’ η ζωή του ανθρώπου γίνεται περισσότερο πολύπλοκη και συγκεχυμένη, τόσο πιο επιτακτική ξυπνά μέσα μας η φωνή της επιστροφής στα απλά σχήματα και τις καθαρές μορφές της νεότητας. Έκεί στις πρώτες αναμνήσεις, στα πρώτα αισθήματα υπάρχει η αγνότητα και η καθαρότης του καινούριου. ‘Η δύναμη κι’ η όρμη του ξεκινήματος. ‘Η γοητεία του όνειρου κι’ η χαρά του πόθου, που απλώνουν τ’ ασφαλίστα φτερά τους για τὸ μεγάλο ταξίδι. Έκεί υπάρχει λουσμένο στο πρωινό φῶς τ’ ὄραμα τῆς μεγάλης ζωῆς, ὅπως ἀποκαλύπτεται μπροστά στ’ ἀνυπόμονα μάτια ἐκείνων που ξεκινούν με τὴ σταθερὴ πρόθεση νὰ τὴν κατακτήσουν. Είναι ένας κόσμος ιδεατός, ὅπου τ’ ἀντικείμενα ἔχουν ἀέρινα, γαλάζια περιγράμματα. “Όπου οἱ μορφές ἔχουν τὸ ἥρωϊκό στοιχείο τῶν συμβόλων κι’ οἱ ἔννοιες μορφώνουν τὸ περιεχόμενό τους σύμφωνα με τὴν ἐπιθυμία ἐκείνου που τὶς τρέφει στὴν καρδιά του. ‘Ο δισταγμός κι’ ἡ περίσκεψη, ὁ φόβος κι’ ἡ ἀγωνία εἶναι ἀγνωστα στὸν κόσμον αὐτόν, που κινεῖται μέσα σ’ ἕνα εὐρὺ περιγράμματι προσδοκίας, ἐλπίδας, πίστης καὶ θεβαιότητος.

Εἶναι πραγματικά περίεργο, πῶς στὴν ἡλικίαν αὐτῆς τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς ἀπειρίας υπάρχει ἕνα τόσο πλούσιο πλεόνασμα ψυχικοῦ σθένους καὶ θεβαιότητος. ‘Ο ἰδεολόγος ἔφηθος, που εἶναι τόσο πολὺ βέβαιος γιὰ τὸν ἑαυτό του, που εἶναι τόσο πολὺ βέβαιος γιὰ τὴν ἀποστολὴ του, γιὰ τὸ μεγάλο ἔργο που τὸν περιμένει καὶ τὶς μεγάλες κατακτήσεις που τοῦ ἐπιφυλάσσει ἡ ζωὴ, εἶναι ἕνα φαινόμενο που ὅσο κι’ ἂν ἡ ψυχολογία ἐφρόντισε με χίλιους τρόπους νὰ τὸ ἐρμηνεύσει ἐξακολουθεῖ καὶ θὰ ἐξακολουθήσει νὰ ἀποτελεῖ ἕνα βαθὺ αἰνίγμα μέσα στὴ φιλοσοφικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς.

Πολλοὶ προβάλλουν τὸ ἐπιχείρημα καὶ τὴ δικαιολογία, ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ δύναμη ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ὀλοχερῆ ἀπουσία εὐθύνων. ‘Ο νέος ἄνθρωπος που δὲν αισθάνεται τὸν ἑαυτό του ὑπόλογο ἀπέναντι κανενός—λέγουν—ἔχει πολὺ μεγαλύτερη ἐλευθερία κινήσεων ἀπὸ ἐκείνον που σὲ κάθε του βῆμα τὸν δεσμεύει ἡ εὐθύνη κι’ ὁ δισταγμός, που εἶναι φυσικό νὰ ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴ συναίσθηση τῆς εὐθύνῃς αὐτῆς. Στὴν ἀπουσίαν αὐτῆς τῶν εὐθύνων ἀποδίδουν ἐπίσης τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία τῶν νεανικῶν ἡμερῶν καὶ τὸ βαθὺ συναίσθηματισμὸ που χρωματίζει ὅλες ἀνεξάρτητα τὶς πράξεις καὶ τὶς ἐκδηλώσεις τῶν ἡμερῶν τούτων.

Δὲν υπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ στοιχείο αὐτὸ τῆς ἀνευθυνότητος διαδραματίζει σπουδαῖο καὶ ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴ διαμόρφωση τοῦ παιδικοῦ κόσμου. Εἶναι ὅμως ἀδύνατο νὰ ἐρμηνευθοῦν μέσα ἀπὸ αὐτὸ ὅλα αὐτὰ τὰ καταπληκτικὰ καὶ θαυμασιὰ φαινόμενα τῆς παιδικῆς καὶ εφηβικῆς ἡλικίας. Πέρα ἀπὸ τὴν ἀουδοσία που τοὺς ἐπιτρέπει ἡ συναίσθηση τῆς ἀνευθυνότητος, πέρα ἀπὸ τὴν ἐλευθερία, που τοὺς παρέχει ἡ εὐρεῖα χρονικὴ προοπτικὴ που ἀνοίγεται μπροστά τους, καὶ πέρα ἀπὸ τὴν εὐχέρεια κινήσεων, που τοὺς ἀφήνει ἡ ἐνοτικῶδῃς λογικῆς τῶν νεανικῶν ἡμερῶν, υπάρχει κάτι ἄλλο· μιὰ αἰτία μεγαλύτερη, μιὰ πηγὴ καθαρώτερη, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀπορρέει ὅλη αὐτὴ ἡ δύναμη κι’ ἡ χαρὰ κι’ ἡ εὐφορία τῆς παιδικῆς κι’ εφηβικῆς ἡλικίας, που, κι’ ὅταν περάσουν τὰ χρόνια αὐτά, ἐξακολουθεῖ κυριαρχικὰ ν’ ἀπλώνει τὸ ὑπόβαθρο τῆς καὶ νὰ στηρίζει οὐσιαστικὰ ὅλες τὶς μέρες τῆς ζωῆς μας: ‘Η ἀγάπη. Αὐτὸ εἶναι τὸ κύριο στοιχείο που συνθέτει τὴν ποίηση τῶν παιδικῶν χρόνων. Μιὰ ἀγάπη διάχυτη, καθαρὴ, ἀπόλυτη, ἀποδεσμευμένη ἀπὸ εἰδῶλα. Μιὰ ἀγάπη, που κυριαρχεῖ σὰ δύναμη κατευθυντήρια σ’

λες τις ἐκδηλώσεις τῶν παιδικῶν ἡμερῶν, καὶ θεμελιώνει ὀλόκληρη τὴ ζωὴ μας.

Σ' αὐτὴ τὴν καθαρὴ πηγὴ τῆς ἀγάπης εἶναι ποὺ αἰσθάνεται, ὕστερα ἀπὸ χρόνια, ὁ κουρασμένος ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς ἄνθρωπος τὴν ἀνάγκη νὰ ξεαγυρίσει, γιὰ ν' ἀντλήσει δροσιὰ καὶ δύναμη, νὰ χαρεῖ τὴν ἀγνότητα τοῦ νεροῦ τῆς καὶ τὴν καθαριότητα τῶν σχημάτων τῆς. Ἐκεῖ ψάχνει νὰ συναρμολογήσει τὰ μαδημένα φτερά τῶν πρώτων ὄνειρων του.

Ἐκεῖ ἐπιστρέφει κι' ὁ λογοτέχνης: Γιὰ νὰ ἀνακαλύψει ὅλα αὐτὰ τὰ θαυμαστά, καὶ μεγάλα καὶ πρωταρχικὰ στοιχεῖα, νὰ διασπάσει τὸν πρωταρχικὸν αὐτὸ πυρῆνα τῆς ζωῆς, κι' ἀπὸ τὶς μεγάλες δυνάμεις, ποὺ κλείει μέσα του, νὰ συνθέσει τὸ μῦθο, καὶ ν' ἀγωνιστεῖ μέσα ἀπ' αὐτὸν νὰ δώσει τὴν αἰσθητικὴν χαρὰ καὶ τὴν ἀπολύτρωση ποὺ προσφέρει στὸν ἄνθρωπον ἢ Τέχνην.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Ν Ο Σ Τ Ο Σ

... Ν' ἀεροδιαβαίνω τὰ στενά, ἄδειος ἴσκιος,
πτυχὴ χαϊδευτικὴ καὶ μνήμη ἀγάπης,
χλιαρὰ φανάρια, πρόσωπα τῶν φίλων.

Τὸ δάκρυ ποὺ θά τρέμει νὰ μὴν πέσει
γιατί, τὸ ἀλαλητό του θά ξυπνήσει
παράπονα καὶ θρήνους δικαιοσύνης,
ἀνάρμοστα στὸ ἐπίσημο τῆς ὥρας
ποὺ προστάζει: ΣΙΓΗ!

Φίλοι μου, ὦ φίλοι
τῶν παιδικῶν μου χρόνων, θά θυμᾶστε
τὴν εκπληξη, πὼς εἶναι ἡ γῆ μας σφαῖρα
τόσο μικρὴ «ἄμμου κόκκος» σὰν τὴν μπάλα
ποὺ παίζαμε στὸ διάλειμμα... ἕνας αἰώνας
τὰ πέντε του λεπτά... Κι' Ἄρχάγγελοι, ἄσπρες
φτεροῦγες, σύννεφα τοῦ Ἀπρίλη, δάκρυα, μνήμες,
ὄρες λευκές, λευκά ὄνειρα κι' ἀγάπες,
σὰς ζαναβρίσκω ἀπόψε, σ' ὄνειρό μου.....

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

[Ἐκ τῶν «Μαθητικὰ Τετράδια»]

ΞΩ ΑΠ' ΤΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ

Μαύρη θολούρα ἢ ψυχὴ τοῦ
καθρέφτης λὲς τοῦ συνεφιασμένου οὐρανοῦ
Ἡ ἔβροχὴ—διάφανη ἀδυνατισμένη κοπέλλα
σὰν τὶς κοπέλλες τῆς φτωχογειτονιάς—
κοιτάει ἀπορημένη ἀπ' τὰ λούκια τοῦ προσώπου του
κι' ὕστερ' ἀπελπισμένη κυλάει στὸν κατήφορο....

Δυὸ κίτρινα καλάμια κρατοῦν τὴν ἄσπρη φυλλωσιὰ
Τρέμουν τὰ καλάμια μὰ δὲ ξεκολλοῦν.
Βλάστησαν ἔξω ἀπ' τὸ νοσοκομεῖο
Ἄπ' τὶς ρίζες τῆς ἐλπίδος.

Μὰ ὁ θλιθερὸς ἄσπρος ἀέρας φύσηξε
κρατώντας τὸ ξυλοκρέβατο τοῦ παιδιοῦ του,
Μονάκριθὲ του ἐλπίδα!
Τὸν στροβίλιζε ἀπ' τὶς σκάλες στὸ ἄπειρο τῆς ἀνυπαρξίας.
Ἄπλωσε ἀπελπισμένα τὰ κίτρινα φύλλα ὁ γέρος
Ὁ κρύος ἀέρας μῆθε ἀπ' τὰ ὀρθάνοιχτα τρομαγμένα παράθυρα του,
Ξερίζωσε τὸ κουράγιο του
Κι' ἔπεσε τ' ἀπαλὸ γεροντάκι αἰώνια συντροφιά
Στὸ ξυλοκρέβατο τοῦ παιδιοῦ του.

Α. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Παραμονές Χριστούγεννα! "Όλες οι νοικοκυρές στο νησί άνασκουμπώνονται για τὸ σιγύρισμα, άρχίζοντας ἀπὸ τὴν άσπρισμα τῶν σπιτιῶν τους.

Πάνω στὸ ὕψωμα, ανάμεσα ἀπὸ τὴν δαμασκηνιά, ξεχωρίζει ἕνα κάτασπρο σπιτάκι πού ἡ στέγη του εἶναι χρωματισμένη σταυρωτῶ με θαλασσιές λουριδές.

Ἐκεῖνο, λοιπόν, τὸ σπιτάκι, πού τὴν γωνιές του ἀγκαλιάζει ὁ κισσός, κι' ἔχει τὴν πρόσοψή του πρὸς τὴ θάλασσα με τὰ μπουρίνια καὶ τὴν μπουνιάσες, καὶ πίσω του τὸν ἡρεμο κάμπο με τὴν ἑλῆξ καὶ τὴν δαμασκηνιά, εἶναι τὸ σπίτι τῆς Δεσποινίδας.

Ἐκεῖ μέσα ἡ Δεσποινὴ γεννήθηκε, ἐκεῖ μέσα ἐθρήνησε τοὺς γονιοὺς της, ἐκεῖ μέσα ζῆ τώρα ὀλομόναχη δέκα ὀλόκληρα χρόνια περιμένοντας νὰ ξαναγυρίσει ὁ καλὸς της. Ὁ ἔρωτάς της πού ταξιδεῖται σὲ μακρινοὺς τόπους καὶ πού χαίρονται τὰ ξένα λιμάνια, οὐτε μιά φορά ἀπὸ τότε πὸν ἤρθε νὰ ρίξει ἀγκυρα στὸ δικὸ τους νησί. Τὸ καράβι πού τὸν πῆρε πρὶν ἀπὸ δέκα χρόνια δὲν ἔδειξε τὴν πλῶρη του στὴ δικὸ τους λιμάνι. Ἐκεῖνο πού κρατοῦσε ἀσθεστὴ τὴ φλόγα του ἔρωτά της γιὰ τὸν Γιωργὴ ἦταν κάτι καρτοῦλες με χρωματιστὲς φιγουρες πού τῆς ἔστελνε ὁ ἀγαπημένος ἀπὸ διάφορα λιμάνια πού ἄραζε καὶ πού τῆς ἔγραφε: «Σ' ἀγαπῶ πάντα. Περιμένε με ὅσο κι' ἂν ἀργήσω». Τίποτ' ἄλλο δὲν τῆς εἶχε γράψει ποτέ, πού νὰ τῆς μιλά γιὰ τὴ ζωὴ του, γιὰ τὴν σκέψεις του.

Ἡ Δεσποινὴ δὲν παραπονοῖταν γι' αὐτὸ. Τῆς ἔφταναν ο τέσσερις αὐτὲς λεζούλες γιὰ νὰ περιμένει, με τὴν ἐλπίδα πὸς μιά μέρα ὁ Γιωργὴς της θὰ γυρίσει πλούσιος ἢ πτωχὸς νὰ τὴν πάρει γυναίκα του. Μονάχα αὐτὸ ποθοῦσε γιὰ νὰ γίνει εὐτυχισμένη. Ἐρχονται, ὅμως, στιγμὲς πού ἡ μοναξιά σφίγγει τὴν καρδιά της καὶ οἱ πικρὲς θύμισες σφυροκοπᾶνε μέσα στὸ κεφάλι της. Μιά τέτοια στιγμὴ ἦταν καὶ τούτη πού ἔκανε τὴ Δεσποινὴ, κι' ἂς κρατοῦσε στὰ χέρια τὸ πιὸ χαρούμενο μῆνυμα, ν' ἀναστενάξει. Τὸ μῖσος της γιὰ τὴ θάλασσα, πού ἀπὸ τὰ μικρά της χρόνια τὸ ἔνοιωθε νὰ φωνάζει στὴν καρδιά της, τίποτα δὲν μπορούσε νὰ τῆς τὸ σβύσει.

Καὶ πὸς νὰ μὴ μισεῖ τὴ θάλασσα ἡ Δεσποινὴ ἀπὸ ὅλοι οἱ ἄντρες τοῦ σπιτιοῦ της ἦταν ναυτικοί, καὶ ὁ ἕνας τραβοῦσε τὸν ἄλλο; Κι' ὅσο γλύτωσαν ἀπὸ τὴ θανάσιμη ἀγκαλιά της καὶ ξαναγύριζαν ἀπὸ χρόνια γιὰ ν' ἀράξουν πιά στὸ σπιτικό τους, βρισκανε τὴ γυναίκα τους γερασμένη καὶ τὰ παιδιὰ τους σκορπισμένα, ἄλλα στὴ θάλασσα καὶ ἄλλα σὲ πολιτείες γιὰ σπουδές.

Ὁ παποῦς, ὁ δικὸς της, ἔφαγε ὀλόκληρη ζωὴ στὸ καράβι καὶ στὸ τέλος τὸν κατόπιε ἡ μανιασμένη θάλασσα, ζηλιάρα κ' ἐκδικητικὴ ἀγαπητικιά, γιὰ νὰ μὴ τὸν ἀφίσει νὰ γυρίσει στὴν ἀγκαλιά τῆς γυναίκας του. Ὁ πατέρας της, μόλις πρόφτασε νὰ πατήσει τὸ πόδι του στὴ στεριά, γιὰ νὰ ξεψυχήσει στὴν ἀγκαλιά της βαρεῖται ἄρρωστος ἀπὸ τὴν πούντες καὶ τὴν κακοπέραση τῆς Μαύρης θάλασσας. Ἦταν τότε ἀρραβωνιασμένη με τὸ Γιωργὴ ἡ Δεσποινὴ καὶ θυμάται τὴν ἡμέρα πού γίναν τ' ἀρραβωνιάσματα της, τὰ λόγια πού εἶπε ὁ πατέρας της στὸν ἀγαπημένο της, ὅταν ἐκείνος τοῦ εἶπε πὸς βαρέθηκε νὰ φτιάχνει καΐκια στοὺς Ταρσανάδες, γιὰ νὰ τὰ τραβῆται ἄλλοι, καὶ ὅτι εἶχε σκοπὸ, γιὰ λίγο μὲν καὶρο, νὰ ζητήσει τὴν τύχη του στὰ ταξίδια,

—Ἡ θάλασσα δὲν ἔχει πιά ψωμί, Γιωργὴ,—ὅπως ἄλλοτε στὰ δικά μας χρόνια, —τοῦ ἀπάντησε ὁ καπετὰν Ἄγγελῆς, ὁ πατέρας τῆς Δεσποινίδας. Καὶ πρόσθεσε, ἀφήνοντας νὰ ξεγλυστράνε ἀπὸ τὰ ροζασμένα δάχτυλά του, μιά-μιά οἱ χάντρες τοῦ κερχίμαρῆνιου κομπολογιοῦ του:

—Ἄλλοι καιροὶ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια. Τότε γινόσουνα καπετάνιος μονάχα με τὴν ἐξυπνάδα σου, με τὴν παλληκαριά σου. Τώρα... χρειάζονται χαρτιὰ ἀπὸ πανεπιστήμια... Ὅσο γι' αὐτὸ πού μου λές, πὸς θές νὰ λειψεῖς μόνο γιὰ λίγο καιρὸ, μὴ μού τὰ λές ἔμένα... Ἡ θάλασσα εἶναι πλανεύτρα, σὲ μαγεύει ὡς πού νὰ σὲ τραβήξει, κι' ὅμα βρεθεῖς στὸ πέλαγος ἀνεμοδαρμένος καὶ λαχταρίσεις τὴ στεριά, ἐκεῖνη δὲ θὰ σ' ἀφήνει πιά. Θὰ σὲ πετάει ἀπὸ λιμάνι σὲ λιμάνι, θὰ θές νὰ γνωρίσεις ἄλλους τόπους, ἄλλες γυναῖκες, μὰ καμμιά ἀγκαλιά δὲν θὰ μπορεῖ νὰ σὲ κρατήσει, γιὰτὶ θάσαι ποτισμένος με τὴν ἄλμυρα τῆς θάλασσας καὶ θὰ ξαναγυρίζεις σ' αὐτὴν, σὰν σὲ παθιάρα ἔρωμένη...

«Μεῖνε, Γιωργὴ, παιδί μου, στὴ στεριά... Μεῖνε στοὺς ταρσανάδες νὰ φτιάχνεις

καράβια... Θάνα πιο λίγο τὸ κέρδος σου, στὸ μεροκάματο, μὰ πιο σίγουρο... δικό σου, δὲν θὰ τὸ κυνηγᾶς ἀνάμεσα σὲ θάλασσες καὶ οὐρανὸ.

«Τὴν ξέρω καλά ἐγὼ τὴ θάλασσα καὶ τοὺς καϊμούς της. Εἶναι τὸ τελευταῖο ταξίδι πού πάω νὰ κάνω τώρα γιὰ νὰ συμπληρώσω τὸ χρόνο, γιὰ τὴ σύνταξή μου.

Ὁ καπετὰν Ἀγγελῆς ἐσώπασε γιὰ μιὰ στιγμή. Βούτηξε τὴν πίπα του στὴν καπνοσακούλα καὶ τὴ στούμπωσε καπνὸ, τὴν ἄναψε καὶ κοίταξε πέρα ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο. Ἡ Δεσποινὴ ἀποκαρδιωμένη ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ της, τὸν παρακαλᾶ μὲ τὴ βουρκωμένη ματιὰ της νὰ μὴ φύγει ἀπὸ κοντὰ της.

Τὴν βουβὴ κουβέντα τῶν δύο νέων διάκοψε πάλι ἡ φωνὴ του πατέρα της.

—Δὲν ἀπαντᾷς, Γιωργή, σ' αὐτὰ πού σου εἶπα; Ἐγὼ μιὰ φορά, τὶς τρεῖς μέρες πού θὰ μείνω ἀκόμα ἐδῶ, θὰ περιμένω τὴν ἀπάντησή σου. Ξέρε, ὅμως, πῶς ἂν δὲν ἀλλάξεις γνώμη, γαμπρό μου δὲν σὲ κάνω. Κι' ἂν ἤξερα ἀπὸ πρὶν τὸ σκοπὸ σου, οὔτε ὁ ἀρραβῶνας δὲν θὰ γινότανε. Μὰ... μιὰ κ' ἔγινε, ἡ Δεσποινὴ μου θὰ σὲ περιμένει ν' ἀποφασίσεις...

Ὁ Γιωργῆς δὲν θὰ γινόταν ναυτικός. Τὸ ὑποσχέθηκε στὸν πατέρα της Δεσποινῆς τὴν ὥρα πού ἐκείνος μπαρκαρίζε γιὰ τὸ τελευταῖο ταξίδι.

—Ἐχε τὴν αὐχὴ μου! τοῦ ἀπάντησε ὁ καπετάνιος καὶ συνέχισε μὲ τὸ πιο καλόκαρδο χαμόγελό του, προσπαθώντας ν' ἀγκαλιάσει μὲ μιὰ ματιὰ του καὶ τὰ τρία ζευγάρια μάτια πού τὸν κοιτοῦσαν δακρυσμένα μὲ ἀπειρὴ ἀγάπη. Σ' ἀφήνω ὑπεύθυνο καὶ προστάτη στὴ γυναῖκα μου καὶ στὴν κόρη μου, καὶ ὅταν σ' ἕνα χρόνο γυρίσω σεριανός, θὰ καὶ τὸ φλάμπουρο στὸ γλέντι, πού θὰ γενῆ στὸ γάμο σας. Ἄντε, γιὰ σας... καὶ ὅπως εἴπαμε...

Ὅταν πιά τὸ καράβι φαίνονταν στὸ βάθος μικρὸ σημάδακι, ἐκεῖ πού ὁ οὐρανὸς ἐσφίγε μὲ τὴ θάλασσα, ἡ καπετάνισσα, ἡ Δεσποινὴ κι' ὁ Γιωργῆς γύρισαν ἀμίλητοι στὸ σπίτι, καθέναν ὁμῶς μὲ τὶς δικές του σκέψεις.

* * *

Λίγους μῆνες μόνο ἡ Δεσποινὴ γεύτηκε τὴν εὐτυχία, μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ της, καὶ μὲ τὴ στοργὴ τῆς μάννας της μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ σπιτάκι, πού ἦταν γεμάτο ἀπὸ τὴν προσμονὴ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πατέρα. Ἐπλάθε χρυσὰ ὄνειρα τὰ βράδια πού κεντοῦσε τὰ προικιά της ἐνῶ σιγοτραγουδοῦσε μέσα στὸ ἀκομπανιμέντο καὶ τὸ βουϊτό τῆς θάλασσας καὶ τοῦ ἀνέμου, κ' ἐνῶ τὰ κύματα ράπιζαν ἀφρισμένα τὰ ψηλὰ βράχια τοῦ νησιού.

Λίγο καιρὸ μόνο χάρηκε αὐτὴ τὴν εὐτυχία ἡ Δεσποινὴ, γιὰτὶ ὕστερα οἱ συμφορὲς τὴ χτύπησαν ἀλύπτητα ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη. Ἡ μάνα της πέθανε ἀπὸ μιὰ ζαφνικὴ ἀρρώστεια. Ὁ πατέρας της γύρισε πρὶν τὸ χρόνο ἀρρωστος, καὶ μόλις πρόφτασε νὰ πεθάνει κι' αὐτὸς σπίτι του. Ὁ ἀρραβωνιαστικὸς της πάτησε τὸν ὄρκο του καὶ μπαρκαρίσε σὲ καράβι.

—Δὲ θὰ λείψω πολὺ, ἀγάπη μου, τῆς εἶπε. Ὅσα μοῦ χρειάζονται γιὰ ν' ἀνοίξω δικό μου ταρσανᾶ, θὰ μαζέψω καὶ θὰ γυρίσω νὰ παντρευτοῦμε.

Ἐκεῖνη πού τὸν ἀγαποῦσε σὰν τρελλή, ἔκλαψε, παρακάλεσε, μὰ στὸ τέλος δέχτηκε. Τὸν ἔφησε, λοιπὸν, κι' ἔφυγε λουστρόμος πάνω σ' ἕνα μπάρκο τρικούβεργο.

Δέκα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε. Χριστούγεννα, Πάσχα, γιορτές, τὰ πέρασε ὁλομόναχη μὲ πίκρες καὶ μὲ δάκρυα.

Μὰ νά, πού ἔφτασε ἡ εὐλογημένη μέρα, πού πήρε τὸ τελευταῖο γράμμα του, παρामονές Χριστούγεννα. Ἀναγάλλιασε ἡ ψυχὴ της σὰν ἐδιάβασε:

«Κουράστηκα νὰ παραδέρνω στὴ θάλασσα, καὶ γυρίζω μὲ μόνο κέρδος τὴν ἀκύμητὴ ἀγάπη μου γιὰ σένα, Δεσποινὴ. Θέλω νὰ βρισκομαι κοντὰ σου τὰ Χριστούγεννα κι' ὁ καινούργιος χρόνος νὰ μᾶς βρῆ παντρεμένους, ἀγαπημένη μου...».

Ἡ Δεσποινὴ φίλησε πολλὰς φορὲς τὸ εὐλογημένο γράμμα. Τράβηξε τὸ μαῦρο μαντῆλι ἀπὸ τὸ κεφάλι της καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ ὄλες τὶς θλιβερὲς θύμψεις ἀπὸ τὸ μαυλό της. Τραβήχτηκε ἀπὸ τὸ παράθυρο. Πῆγε καὶ στάθηκε μπρὸς στὸν καθρέφτη. Naί, ἦταν ἀκόμα ἔμορφη. Μόνο πού τὰ τριανταδύο χρόνια της καὶ ἀτέλειωτες πίκρες χάραξαν μὲ τὸ διάβα τους κάτι μικρὲς ρυτίδες, γύρω ἀπὸ τὰ μεγάλα, μαῦρα μάτια της. Τὰ χεῖλή της, ὅμως, εἶχαν ἀκόμα τὸ χρῶμα τοῦ κερασιού,—ἔτσι τῆς εἶχε πεῖ ὁ Γιωργῆς, ὅταν τὴν πρωτοφίλησε.

“Επειτα, ἔρριξε μιὰ ματιὰ γύρω της, βγῆκε καὶ στὴν αὐλὴ νὰ δεῖ, τί λείπει καὶ τί ἔπρεπε νὰ κάνει.

—Καλῶς νὰ τὸν δεχτεῖς, Δεσποινιῶ... καὶ μὲ τὸ καλὸ τὰ στεφανώματα... τῆς φώναζαν ἀπὸ τ’ ἀντικρινὰ σπίτια οἱ γειτόνισσες, καθὼς τὴν ἐβλεπαν νὰ καθαρίζει καὶ ν’ ἀσπρίζει τοὺς τοίχους.

Ἐκείνη τοὺς χαμογελοῦσε, κι’ ὅλο κοίταζε πρὸς τὴ θάλασσα. Τρεχαντήρια, σκούρες, ψαρόβαρκες ἔμπαιναν κ’ ἔβγαιναν στὸ μικρὸ λιμάνι τοῦ νησιοῦ. Πότε θάρχόταν καὶ τὸ μπάρκο μπέστια τοῦ καπετὰν Χρυσάφη νὰ φέρει καὶ τὸν ἀγαπημένο της;

Εἶχε φτάσει ἡ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ μιὰ ἀγωνία τῶρα ἔσφιγγε τὴν ψυχὴ της. “Ὡ, ὄχι, δὲν ἦταν δυνατόν... Καὶ ψιθύριζε:

—Χριστέ μου, μὴ μὲ ποτίσης ἄλλη πίκρα!

“Ἐνα σημαδάκι φάνηκε στὸν ὄριζοντα πού ὅλο καὶ μεγάλωνε.

—Αὐτὸ εἶναι,, ψιθύρισε ἡ Δεσποινιῶ. Τέλειωσαν τὰ ψέματα. . . .

Καμαρωτὸ, ἀνοφώτιστο τὸ μεγάλο καράβι ἔμπαινε τῶρα στὸ λιμάνι, καὶ μπρῶς στὴν πλῆρη ὁ Γιωργῆς χαιρετοῦσε μ’ ἕνα μαντήλι.

—Εὐλογημένο τόνομά σου Χριστέ μου, μουρμούρισε, εὐλογημένη κ’ ἡ γέννησή σου!

Λιπόθυμη τὴν ἄρπαξε στὴν ἀγκαλιά του ὁ Γιωργῆς καὶ τὴν ἔφερε στὸ σπῆτι τῆς μελλούμενης εὐτυχίας τους.

ΛΙΛΗ ΠΡΙΟΝΙΣΤΗ

ΓΥΡΕΥΟΝΤΑΣ Τ’ ΑΣΤΕΡΙΑ

Περπατούσαμε γυμνοὶ μὲς τὴ νύχτα
μὲ μιὰ δέσμη φεγγάρι στὴ χούφτα μας
ἔνωμένοι μὲ τὴν ἄσπρη κορδέλλα
ποῦχες κάποτε φιόγγο σὰ μαλλιὰ,
καὶ γυρεύαμε στ’ ἀστέρια πού πέφταν
τὰ δικὰ μας ἀστέρια.

Ἄποψε τὸ φεγγάρι βγῆκε καθυστερημένο,
ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Ξεχάστηκε φαίνεται μὲ τὰ τραγούδια τοῦ Ἀρίωνα
καὶ μούφερε τὸ μήνυμα:

Τ’ ἀστέρια μας ἔπесαν ἀπὸ τὸν οὐρανό.

Θὰ πᾶμε ἀγαπημένη ὅπως πρῶτα
νὰ θροῦμε τὰ δυὸ μας ἀστέρια;

Τῶρα πού δὲν ἔχουμε τὴν ἄσπρη κορδέλλα
δὲ θὰ χαθοῦμε στὴ νύχτα;

ΣΥΝΗΘΕΙΑ

Σιγά!

Νὰ μὴν ξυπνήσουμε τὰ κοιμισμένα κοράκια.

Ἄφου δὲν εἶναι νὰ τὰ διώξουμε

ἄς τὰ κλειδώσουμε τουλάχιστον

στὸ πιὸ βαθύ κλουβί.

Τὸ ξέρουμε πὼς θὰ ξυπνήσουν

ὅπως κάθε χρόνο,

τὴν ὥρα πού θὰ κλαίει τὸ χελιδόνι.

“Ὅμως ἐλπίζουμε,

πὼς κάποτε θὰ φύγουν

καὶ θὰ μείνει τὸ χελιδόνι γιὰ πάντα,

γιατὶ ἔτσι μᾶς εἶπαν σάν εἴμασταν μικροί.

ΡΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΚΟΥΝΑΔΗΣ

Με τὸν Ἀργύρη Κουνάδη μπαίνομε στὴν ἐντελῶς νέα γενιά τῶν μουσουργῶν μας. Χθεςινὸ παιδί ἀκόμα, γεννημένο τὸ 1924, ὁ Κουνάδης ἔχει ἕνα σφριγηλὸ μουσικὸ ταλέντο. Οἱ γονεῖς του λογάριζαν νὰ τὸν κάνουν δικηγόρο, τὸν εἶχαν εἰσαγάγει κ' ὄλας στὴ Νομικὴ Σχολή, ὅμως ὁ μουσικὸς ἀπέδρασε ἀπὸ κεί μεσα, γιὰ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ κάλεσμα τῆς ἑσωτερικῆς φωνῆς ποὺ τὸν καλοῦσε πρὸς τὰ δικά της ἔδαφη! Πρόσκληση τόσο ἐπιτακτικῆ, ποὺ δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ παραμεριστῇ ἡ πατρικὴ ὑπόδειξη. "Ἄλλωστε ὁ Κουνάδης εἶναι κεφαλληνίτης, κ' ὅταν θέλει κάτι, ξέρεי νὰ τὸ θέλει! "Ἐχει μελετήσῃ πιάνο μὲ τὸν κ. Φαραντάτο καὶ τώρα πάει γιὰ δίπλωμα, ἀλλὰ τίς μουσικὲς σπουδές του τίς καθυστέρησε πολὺ ὁ πόλεμος, κ' ἔτσι εἶναι ριγμένως αὐτὴ τῆ στιγμῇ μὲ τὰ μούτρα στὴ μελέτῃ πιάνου καὶ θεωρητικῶν. Ὡστόσο ἡ μουσικὴ του παίζεται ἀπὸ τὸ 1949. "Ἐχει γράψῃ: «Μιά σουνάτα» γιὰ βιολί καὶ πιάνο, «3 μουσικὲς στιγμῆς» γιὰ βιολί καὶ πιάνο, «Σχέδιο γιὰ ἕνα καλοκαίρι» τοῦ Γ. Σεφέρη, γιὰ μέτζο σοπράνο καὶ πιάνο, «Οἱ σύγχρονοι λαϊκοὶ χοροὶ» γιὰ πιάνο. Χοροδράματα: «Σάπφειρος», «Μορφῆς μίας γυναίκας» καὶ τὰ δυὸ δόθηκαν σὲ σειρά παραστάσεων στὸ «Ρέξ» (θέατρον) καὶ στὴ Λίμνη Βουλιαγμένης, καὶ «Πανδώρα» ποὺ δόθηκε στὸ θέατρον Δελφῶν. Τελευταία δόθηκε ἡ «Ἡλιογέννητη» στὸ θέατρο «Ρέξ» ἀπὸ τὴ χορευτικὴ ὁμάδα Ματεῦ. Συμφωνικὴ Μουσικὴ: «Σουίτα ἀπὸ τίς μορφῆς μίας γυναίκας» παίχτηκε ἀπὸ τὴν ὀρχήστρα τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ, «Σουίτα ἀπὸ τὴν Ἡλιογέννητη» παίχτηκε ἀπὸ τὴν ἴδια ὀρχήστρα καὶ «Προανάκρουσμα». Σκηνικὴ μουσικὴ ἔβαλε σὲ διάφορα θεατρικὰ ἔργα ποὺ παίχτηκαν, ὅπως καὶ μουσικὴ γιὰ ραδιοφωνικὰ σκέτς καὶ μουσικὴ στὶς ἑλληνικὲς κινηματογραφικὲς ταινίες, «Θύελλα στὸ Φάρο», «Πικρὸ Ψωμί» καὶ «Ζαΐρα».

Πολλές κριτικὲς γράφτηκαν ἔνω ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ νεαροῦ Ἀργύρη Κουνάδη, κριτικὲς ποὺ διαβλέπουν σ' αὐτὸν μιὰ ἰδιαίτερη ἐνδιαφέρουσα ἀνάβλυση μουσικῆς φλέβας. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ οἱ μουσικὲς τάσεις καὶ ἀντιλήψεις τοῦ Κουνάδη. Τὴν ἐθνικὴ σχολή, ὅπως τὴν προβάλλουν, μὲ τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, δὲν τὴ δέχεται. Παραδέχεται ὅτι ὁ "Ἕλλην συνθέτης ἔχει ὑποχρέωση νὰ διεξέλθῃ τὸ φολκλόρ καὶ τὴ μουσικὴ παράδοση ποὺ ἔχομε (βυζαντινὴ, δημοτικὸ, ρεμπέτικο καὶ σύγχρονο λαϊκὸ) ὅμως ἀπ' αὐτὰ νὰ κρατήσῃ τὴν οὐσία τους, νὰ τὰ ἀφομοιώσῃ καὶ νὰ κινηθεῖ ἐλευθέρα, ἔχοντας πάντα ὑπ' ὄψη τὴ δυτικὴ παράδοση καὶ τὰ σύγχρονα ρεύματα. Πιστεύει ὅτι τὸ δημοτικὸ τραγούδι θὰ ἦταν σωστότερο νὰ δίδεται αὐτοῦσιο, ἢ τὸ πολὺ μὲ μιὰ ἐπεξεργασία ποὺ δὲν θὰ ἀλλοίωει διόλου τὸ χαρακτῆρα του, ὅπως ἔκανε ὁ Μπέλα Μπαρτόκ καὶ ὁ δικός μας Γιάννης Κωνσταντινίδης. Ἐμεῖς μπορούμε νὰ κτηπήσωμε καὶ δυὸ ξύλα λείει, καὶ νὰ εἶναι κάτι ἑλληνικὸ, ὅμως ἑλληνικὴ μουσικὴ δὲν ὑπάρχει ἀκόμα.

Κι' ὁ Ἀργύρης Κουνάδης διαιτείνεται ὅτι στὴν ἔκφραση τῆς δουλειᾶς του τὸν βοήθησαν αὐτὸν προσωπικῶς, ὁ Κοσμάς Πολίτης (σχεδιάζει κάτι πάνω στὴν Ἑρώικα) ὁ Χατζηκυριάκος Γκίκας, ὁ Γιάννης Μόραλης, ὁ Γ. Σεφέρης ἡ δικὴ τους καλλιτεχνικὴ διάθεση, ἀν καὶ ἐξωμουσικῆ, τοῦ ἐδειξαν δρόμο. Ἡ ζωγραφικὴ, ἡ ποίηση, τὸ θέατρο στὴν Ἑλλάδα, εἶναι πολὺ πιὸ μπρὸς ἀπὸ τὴ μουσικὴ μας, καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὁ νεαρός μας συνθέτης. Εἶναι ὀλοκληρωμένες τέχνες, ἐνῶ στὴ μουσικῇ, εἴμαστε στὴν ἀρχή.

ΛΟΥΛΑ ΙΕΡΩΝΥΜΙΔΗ

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΟ *

Στὴν Κυρία Εὐρυδίκη Πράσινα

Ὁ ἕνας μὲ τὴ δύναμη, μὲ τὴ σοφία ὁ ἄλλος,
 χτίζουν τὰ κάστρα τῆς χαρᾶς καὶ πολεμοῦν τὸν πόνο,
 μ' ἀπ' ὅλους χτίστης πιὸ καλὸς καὶ μάστορης μεγάλος
 αὐτὸς ποὺ χτίζει στὴ ζωὴ μὲ τὴν ἀγάπη μόνο.

ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΜΑΡΚΙΝΑΣ

Συκιά Κορινθίας 9.8.55.

* Ἀπ' τὴ συλλογὴ «Λύτρα Ζωῆς» ποὺ κυκλοφορεῖ προσεχῶς.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

«Εἰ γὰρ καὶ ταῦτόν τὸ ἀγαθὸν ἐστὶν ἐνὶ καὶ πόλει, μείζων γε καὶ τελειότερον τὸ τῆς πόλεως φαίνεται καὶ λαβεῖν καὶ σώζειν ἀγαπῆτόν μὲν γὰρ καὶ ἐν μόνῳ, κάλλιον δὲ καὶ θεϊότερον ἔθνει καὶ πόλει.»

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ (Ἦθ. Νικ. Α' 6', 8).

Σὲ μιὰ ἐποχῇ, πού ὁ ἐκμηδενισμὸς τῶν ἀποστάσεων καὶ ἡ ἐξάπλωση τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ σ' ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ἐνοποίηση καὶ τὴν ὁμοιομορφία, ἐνῶ ἡ μάζα στὶς πολυάνθρωπες πόλεις καὶ ἡ μηχανὴ ἀπειλεῖ νὰ ἐξουθενώσῃ τὸν ἄνθρωπο, τίθεται τὸ πρόβλημα, πῶς δὰ μπορέσουμε νὰ σώσουμε ἀφ' ἑνὸς τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὴν συντριβὴ τῶν ἀπρόσωπων καταστάσεων, πού τὸ καθιστῶν ὄργανό τους, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἔθνος σὰ μιὰ φυσικὴ πνευματικὴ μοιάδα ἀπὸ τὴν παθητικὴν ἐξάρτηση, πού ἐπιβάλλει ἡ ὑπαγωγή τοῦ εἰδικοῦ στοῦ παγκόσμιου, ἀπὸ τὴν τυφλὴ παραδεχὴ καὶ μίμηση τῶν ξένων ἀγαθῶν, πού καταστρέφουν τὴν οὐσία τῆς ἐθνικῆς ὑπόστασης, τὴν αὐτενέργεια.

Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα γράφει ὁ Karl Jaspers στὸ διβλίο του "Vom Ursprung und Ziel der geschichte", σελ. 110. «Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου σὰν μέρος τῆς μηχανῆς μπορεῖ μὲ τὸ κριτήριό τῆς προγενέστερης ζωῆς νὰ χαρακτηρισθεῖ: Ὁ ἀνθρώπος ξεριζώνεται, χάνει τὸ ἔδαφος καὶ τὴν πατρίδα του, γιὰ νὰ πάρῃ μιὰ θέση κῆτος στὴν μηχανή, ἔτσι ὥστε τὸ ἴδιο τὸ σπίτι καὶ ἡ μοῖρα τῆς γῆς, πού τοῦ ἀνήκουν, γίνονται σὰν τοὺς τύπους τῆς μηχανῆς, πού γρήγορα παρέρχονται, ἀνταλλάσσονται, δὲν εἶναι τὸ τοπεῖο καὶ τὸ μοναδικὸ σπίτι. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη γίνεται ἕνα μηχανικὸ τοπεῖο. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου παίρνει ἕνα ὑπερβολικὰ στενὸν ὄριζοντα στὴ σχέσι τῆς πρὸς τὸ παρελθόν καὶ τὸ μέλλον, χάνει τὴν παράδοση καὶ τὴν ζήτησι τοῦ τελικοῦ σκοποῦ, ζῆ μόνον εἰς τὸ παρόν· ἀλλὰ αὐτὸ τὸ παρόν γίνεται κενώτερο, ὅσο λιγώτερη οὐσία μῆμης φέρει καὶ ὅσο λιγώτερες δυνατότητες γιὰ τὸ μέλλον κούβει μέσα του, πού σὰν σπέρμα θὰ ἀναπτυχθοῦν.»

Ἔτσι ζῆ στὸν αἰῶνά μας ὁ ἀνθρώπος, ἀνεύθυνος μέσα σ' ἕνα στιγμιαῖο παρόν, συντριμμένος κάτω ἀπὸ τὴν τυποποίηση τῆς μηχανῆς, χαμένος μέσα σ' ἕνα κόσμον χωρὶς ὄρια, ὅπου τὸ ἄτομον καὶ τὸ ἔθνος, σὰν αὐτόνομες καὶ αὐτενέργητες πνευματικὲς μονάδες κινδυνεύουν.

Νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν ἐπιβολὴ τοῦ γενικοῦ πάνω στοῦ εἰδικό, τοῦ παγκόσμιου πάνω στοῦ ἐθνικό καὶ τοῦ ἐθνικοῦ πάνω στὸ ἀτομικό θὰ ἦταν ἀδύνατο. Νὰ δεχθοῦμε ὅμως καὶ συντριβεῖ τὸ εἰδικό, ἔθνος καὶ ἄτομον, κάτω ἀπὸ τὴν πίεσι τοῦ γενικοῦ θὰ ἦταν ἀφύσικον καὶ ἀπάνθρωπον. Νὰ ἰσορροπήσωμε ὅμως αὐτὰ τὰ δύο, ἔτσι ὥστε τὸ ἕνα νὰ συμπληρώνει καὶ νὰ ἀναπτύσσει τὸ ἄλλο, αὐτὸ πρέπει νὰ ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τοὺς πρὸς σπουδαίους σκοποὺς τῆς ἐποχῆς μας.

Γιὰ νὰ καταλάβωμε ὅμως, ποῖα εἶναι ἡ σημασία ἰδιαίτερα τοῦ ἔθνους πρέπει νὰ ἀναλύσωμε τὴν ἐννοιά του.

Τὸ ἔθνος ἐκπροσωπεῖ ἕνα σύνολο βιολογικὸ καὶ πνευματικὸ, πού ζῆ διὰ μέσου τοῦ χρόνου σὰ μιὰ κοινότητα ἀγαθῶν. Νὰ ἀνήκει σὲ ἕνα ἔθνος σημαίνει νὰ μετέχης σ' αὐτὴ τὴν κοινότητα τῶν ἀγαθῶν. Τέτοια ἀγαθὰ, φορεῖς τῆς ἰδέας τοῦ ἔθνους, εἶναι πολλὰ:

Ἡ γῆ τῆς πατρίδας σὰν τόπος κοινῆς ἐργασίας καὶ παραγωγῆς ἐκφράζει τὸ δεσμό τοῦ ἀτόμου μὲ κάτι ὑπερατομικό, πού παραδίδεται ἀπὸ τὴ μιὰ γενιὰ στὴν ἄλλη καὶ κατακτάται. Αὐτὴ, σὰν χώρος κίνησης καὶ ζωῆς, διαμορφώνει τὴν ἰδιοσυγκρασία καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν ἀτόμων καὶ σὰν ὄραμα αἰσθητικὸ πλάθει μέσα στοῦ μέτρο τῆς τὴν δημιουργικὴ συνείδησι τῶν καταίκων τῆς. Ἔτσι ἡ γῆ μέσα στὴν ὁποία γενιέται, μορφώνεται καὶ δημιουργεῖ τὸ ἄτομον, σὰ μέσα στοὺς κόλπους μιᾶς αἰώνιας μητέρας, γίνεται πρωταρχικὸ στοιχεῖο τῆς ἐθνικῆς κοινότητος.

Ἡ γλῶσσα εἶναι ἕνα ἔργον τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος, πού ἀπεργάζεται καὶ παραδίδεται διὰ μέσου τῶν αἰώνων σὰν ἕνας κόσμος ἀπὸ σύμβολα. Εἶναι μιὰ δημιουργία ἀντικειμενικὴ, ἀφοῦ ἀνήκει στὴν κοινότητα τῶν ἀτόμων, πού μᾶς καλεῖ νὰ τὴν κατακτήσωμε, γιὰ νὰ ἐκφράσωμε μέσα στὰ μέτρα τῆς τὸν ἀτομικό μας κόσμον. Ὁ ἀγῶνας ὅμως τῆς κατάκτησης καὶ τῆς δημιουργίας μέσα στοῦ ἐθνικό τοῦτο ἀγαθὸ μᾶς χαλκεύει τὴν ἀτομικὴ ψυχὴ μέσα στοὺς κανόνες τῆς ἐθνικῆς συνείδησης, γιὰτὶ τὰ

σύμβολα τῆς γλώσσας μὲ τὶς ἀπειρες σχέσεις τῶν εἶναι φορεῖς νοημάτων, καὶ πνευματικῶν σχέσεων. Ἡ λέξις σὰν ἦχος μουσικός, σὰν βᾶθος λογικός, σὰν τύπος, ὅπου χύνονται τῆς ψυχῆς τὰ πάθη, μέσα στὴν πολυμορφία τῆς μᾶς παραδίδει τὸ ὑπερατομικὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς σ' ὄλο του τὸ πλάτος καὶ βάθος.

Ἐὺ μῦθος ἐξ ἄλλου εἶναι ἓνα σύστημα ἀπὸ μορφῆς, ποῦ ἀναδύονται μέσα ἀπὸ τὴν φαντασία τοῦ λαοῦ καὶ ποῦ ἐκφράζουν ἀπὸ τὴ μιὰ τὴν βαυτερὴν δραματικὴ οὐσία τῆς ἐθνικῆς ζωῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὰ ἀρχέτυπα—τὰ ἰδανικὰ πρότυπα—τῆς φυλετικῆς συνείδησης. Ὁ μῦθος, καθὼς παραδίνεται μέσ' ἀπ' τοὺς αἰῶνες, ἀποκαλύπτει στὰ ἄτομα τὴν κρυμμένη μοῖρα τους, ποῦ εἶναι ἓνα μέρος τῆς ἐθνικῆς μοῖρας καὶ χαλκεύει τὶς ψυχῆς τοὺς πάνω στοὺς ἀθάνατους τύπους του, ποῦ εἶναι τὰ σύμβολα τῶν ἐθνικῶν ἀρετῶν.

Ἡ λαϊκὴ τέχνη εἶναι μιὰ μορφοποίηση μέσα σὲ σχήματα, χρώματα, ἦχους, κινήσεις, λέξεις τοῦ ἴδιου ὑπερατομικοῦ χαρακτήρα τῆς φυλῆς, ἡ ἐκφραση τοῦ τρόπου, ποῦ ἀντιμετωπίζει τὴ ζωὴ ὁ λαός. Στὸ ἀπλό ἢ πολυπλοκὸ σχῆμα, στὸ χτυπητὸ ἢ ἄρμονικὰ ἰσορροπημένον χρῶμα, στὴν ἀργὴ ἢ γοργὴ μελωδία καὶ τὸ χορὸ, στοὺς ἐρωτικούς ἢ ἠρωτικούς στίχους, στὸ μονότονον, στὸ ποικίλο ἢ τὸ σύμμετρο, ἀέσα στὸ φῶς μιᾶς κλασσικῆς θέας ἢ στὸ μισσοκόταδο μιᾶς ρωμαντικῆς νοσταλγίας βλέπουμε τὶς ἐσώτερες διαθέσεις τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς νὰ ἀποτυπώνωνται μὲ ἰδιότυπους ρυθμούς. Ὁ, τὶ γιὰ τὸν μῦθο γίνεται ἰνδαλμα καὶ δράση φανταστικὴ, γιὰ τὴν τέχνη γίνεται ρυθμικὴ παράσταση.

Τὸ ἔθιμο εἶναι ἓνας τύπος σύμπεριφορᾶς, ποῦ καθὼς μᾶς παραδίδεται ἔρχεται νὰ μᾶς ἐνώση σ' ἓνα τρόπο κοινῆς ζωῆς καὶ νὰ δείξη, πῶς πρέπει νὰ ζῶμε μερικὲς ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς στιγμῆς τῆς ζωῆς μας. Κάθε τι μέσα στὸ ἔθιμο εἶναι ἓνα σύμβολο δηλ. φορέας μιᾶς πίστεως σὲ κάτι κοινόν.

Μέσα ἀπὸ τὶς πιὸ βαθεῖς πτυχῆς τοῦ ὁμαδικοῦ ἀσυνειδήτου ἀναδύεται καὶ ἡ θρησκεία σὰ μιὰ ἀποκάλυψη τοῦ αἰώνιου μεταφυσικοῦ στοιχείου, ποῦ παίρνει ἀντικειμενικὴ ἐκφραση μέσα στὶς συγκεκριμένους μορφῆς τῆς πίστεως, στοὺς τρόπους ζωῆς καὶ τοὺς τύπους λατρείας τοῦ ἔθνους. Εἶναι ἓνα μεγαλόπνοο ἔργο τῆς ἰδιοτυπίας κάθε λαοῦ, μέσα ἀπὸ τὸ ὅποιο περνᾶ καὶ πλάθεται κάθε ἀτομικὴ συνείδηση. Ἡ θρησκεία πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἐθνικὸ ἀγαθόν, ὅσο κι' ἂν κάποτε εἰσάγεται ἀπ' ἔξω, ὅπως ὁ Χριστιανισμὸς, γιὰτὶ διαμορφώνεται καὶ ὀργανώνεται μέσα στὰ πνευματικὰ καὶ κοινωνικὰ πλαίσια κάθε λαοῦ.

Ἔργα τῆς ἰδιοφυῆς τοῦ ἔθνους εἶναι καὶ οἱ πολιτικοὶ θεσμοί, ποῦ, καθὼς παραδίδονται ἀπὸ τὴ μιὰ γενιὰ στὴν ἄλλη, γίνονται φορεῖς μιᾶς τάξης ὑπερατομικῆς ποῦ ρυθμίζει τὶς σχέσεις τῶν ἀτόμων μέσα στὴν κοινωνία καὶ ἀποτυπώνει στὰ ἄτομα ἓνα ἦθος πολιτικόν, ποῦ ἐπηρεάζει κάθε τομέα τῆς ζωῆς. Δεσποτισμὸς καὶ δημοκρατία, Ἀνατολὴ καὶ Ἑλλάδα, εἶναι δύο ὅψεις πολιτείας, ποῦ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν ἰδιοτυπία τῶν λαῶν, ποῦ τὶς διεμόρφωσαν.

Ἀνάμεσα στὰ ἐθνικὰ ἀγαθὰ δὲν πρέπει νὰ ἀγνοήσωμε καὶ τὸν τεχνικὸ πολιτισμό, ποῦ εἶναι τὸ σύστημα τῶν μέσων ἐργασίας, καὶ ρυθμίζει τὸν τρόπο τῆς ζωῆς καὶ τὴν διάρθρωση τῆς οἰκονομίας ἑνὸς λαοῦ. Μέσα στὴν πραγματικότητά του, ὅπως καὶ μέσα στὴν πραγματικότητά κάθε ἐθνικοῦ ἀγαθοῦ ζῆ καὶ ἐνεργεῖ τὸ ἄτομο.

Στὴν ἔννοια ὁμῶς τοῦ ἔθνους, τὴν κοινότητα δηλ. αὐτὴ τῶν ἀγαθῶν, δὲν πρέπει νὰ περιληφθῶν μόνο οἱ ἀπρόσωπες μορφῆς τῆς ὁμαδικῆς συνείδησης ποῦ ἀναφέρουμε, ἀλλὰ καὶ κάθε κατόρθωμα προσωπικόν ποῦ γίνεται κτήμα ὁμαδικόν. Ἐτσι τὰ μεγάλα ἔργα τῆς τέχνης ἢ τῆς διανοήσεως, ἂν καὶ εἶναι δημιουργήματα προσωπικά, κατορθώνουν νὰ συλλάβουν καὶ νὰ ἐκφράσουν μὲ ὑπέρτατη σαφήνεια καὶ ἔνταση τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς, (καὶ ἔμμεσα τῆς ἀνθρωπότητος), ποῦ ἀλλίως ἐκφράζεται στὴν ἱστορικὴ του πορεία μέσα στὶς ἀπρόσωπες μορφῆς, ποῦ ἀναφέραμε. Ὁ, τὶ μέσα στὴ συνείδηση τῶν ἀτόμων ὑπάρχει σὰ μιὰ δυνατότητα ἀδιαμόρφωτη, ποῦ μόνο μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰῶνων ἀντικειμενικοποιεῖται (μέσα στὰ ἀπρόσωπα ἔργα τοῦ λαοῦ), στὴ συνείδηση τοῦ προσωπικοῦ δημιουργοῦ γίνεται μορφή καὶ πραγματικότητά μέσα στὴ δημιουργίᾳ του στιγμῆς. Ζητώντας ὁ δημιουργὸς νὰ ἐκφράσῃ τὴν οὐσία τῆς ἀτομικῆς του ψυχῆς συλλαμβάνει μέσα σ' αὐτὴν τὸν καθολικόν τύπο τοῦ ἀνθρώπου τῆς φυλῆς του καὶ ἔτσι τὸ ἔργο του γίνεται σύμβολο τῆς ἐθνικῆς κοινότητος.

Ἀκόμη καὶ τὰ ἔργα τῆς ἐπιστήμης δὲν εἶναι νοητὰ παρὰ σὰν ἐκφράσματα τοῦ

πνεύματος τῆς φυλῆς π.χ. τὸ ἔργο τοῦ Εὐκλείδη δὲν εἶναι παρὰ ἡ συστηματοποιημένη ἐκφραση τοῦ γεωμετρικοῦ πνεύματος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Μέσα, λοιπόν, σὲ κάθε μεγάλο προσωπικὸ ἔργο τὸ ἄτομο βλέπει συμπυκνωμένη ὅλη τὴν οὐσία τῆς φυλῆς, ἀποκαλύπτει πέρα ἀπὸ τὶς ἐφήμερες ἐνέργειες τῆς καθημερινῆς τοῦ ζωῆς τὸν βαθύτερο, πρωταρχικότερο ἐαυτὸ του. Αὐτό, τοῦ ὧς τώρα ζοῦσε ἀκαθόριστα μέσα σου σὰ μιὰ δυνατότητα, τὸ βλέπει ἐνσαρκωμένο μπροστά του σὲ μιὰ μορφή.

Στὰ μεγάλα ἔργα ἀνήκουν καὶ οἱ μεγάλες πράξεις, ποὺ φορέας τους γίνονται ὁ ἴδιος ὁ λαὸς καὶ ποὺ ἀσκοῦν ἀποφασιστικὴ ἐπίδραση πάνω στὴν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους. Ἡ ἡγέτης σ' αὐτὲς τὶς πράξεις γίνονται ὁ συνειδητὸς ἐκφραστὴς τῶν ἐνδιαθέτων διαθέσεων τοῦ ἔθνους. Μέσα σ' αὐτὲς τὶς πράξεις (πολιτικές, πολεμικές, ἐμπορικές κτλ.) δοκιμάζεται ἡ δύναμη τοῦ λαοῦ νὰ γίνονται ρυθμιστὴς τῶν τυχῶν του.

Ἡ μνήμη τῆς ἱστορίας μᾶς παραδίδει τὶς πράξεις αὐτὲς σὰν ἐπιτεύγματα ἐθνικά, ποὺ ἐκφράζουν τὴν ἀγωνιστικὴ δύναμη τοῦ λαοῦ, ποὺ κατορθώνει νὰ ἰσορροπήσῃ τὶς ἀντιμαχόμενες οἰκονομικὲς ἢ ἰδεολογικὲς δυνάμεις μὲ τὶς πολιτικὲς του ἀρετὲς ἢ νὰ σώσῃ τὴν ἐλευθερίαν του μὲ τὸ τίμημα τοῦ αἵματος.

Τὸ σύνολο αὐτὸ τῶν ἀγαθῶν δὲν εἶναι ἓνα νεκρὸ παρελθόν, οὔτε ἡ ἀπλή ἐπιβίωση τοῦ παρελθόντος μέσα στὸ παρόν. Ζῆ μέσα στὸν διαρκῆ ἀγῶνα τοῦ κάθε ἀτόμου νὰ κατακτήσῃ δηλ. νὰ ἀναδημιουργήσῃ ὅ,τι ἔγινε. Ἔτσι ἡ γλώσσα, ὁ μῦθος, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη δὲν παραδίδονται ἔτοιμα μέσα στὸ παρόν ἀλλὰ ξαναγεννιούνται μέσα στὸν ἀγῶνα κάθε ἀτόμου νὰ τὰ κάμῃ δικὰ του π.χ. νὰ κατακτήσῃ τὰ λεκτικὰ σύμβολα καὶ μὲς ἀπ' αὐτὰ νὰ ἐκφρασθῇ. Τὰ ἔθνη καὶ λοιπὸν ἀγαθὰ, ποὺ σὰν μνημεῖα τοῦ παρελθόντος ὑπάρχουν στατικὰ καὶ ἀπρόσωπα, ἀναδημιουργοῦνται σὲ κάθε παρούσα στιγμή δυναμικὰ μέσα στὴ συνείδηση κάθε ἀτόμου, ποὺ γίνονται φορέας τους. Εἶναι νεκρὰ πρὶν ἔρθουν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ ἄτομο, ποὺ ζῆ μέσα στὸ παρόν. Ἀναφλέγονται ὅμως μέσα στὴ ζωντανὴ ψυχὴ τοῦ ἀτόμου, ποὺ κινεῖται δυναμικὰ γιὰ νὰ τὰ συλλάβῃ. Τὸ ἄτομο πάλι χωρὶς αὐτὰ γίνεται πρωτόγονο καὶ βάρβαρο δηλ. χωρὶς μνήμη καὶ χωρὶς εὐθύνη πνευματικὴ.

Τὸ ἄτομο, ἀρχίζοντας τὴ ζωὴ του ἀπὸ τὴν ἀρχή, ξαναζῆ σὲ ὅση ἔκταση καὶ ἔνταση μπορεῖ, τὸν πόνο τῆς ἀναδημιουργίας μέσα του τῶν ἔργων τῆς παράδοσης. Αὐτὴ ἡ ἀναδημιουργία εἶναι ἡ ἴδια ἡ κοσμογονία τῆς ἱστορίας τῆς φυλῆς, ποὺ ἐπαναλαμβάνεται μέσα στὴ συνείδηση τοῦ ἀτόμου καὶ μέσα στὰ στενὰ χρονικὰ ὅρια τῆς ζωῆς του. Ἔτσι τὸ παρελθὸν τῆς φυλῆς περνᾷ μέσα στὸ παρόν, μέσα στὶς ζωντανὲς συνειδήσεις τῶν φορέων τῆς, γίνεται παλμὸς ζωῆς.

Ἡ ἱστορία ὅμως θὰ σταματοῦσε, ἂν τὸ παρόν τῆς φυλῆς περιοριζόταν στὴ μνήμη τοῦ παρελθόντος. Ἡ δύναμη τῆς φυλῆς φαίνεται ὄχι μόνο στὴν ἀναδημιουργία τοῦ παρελθόντος ἀλλὰ καὶ στὴν δημιουργία τοῦ παρόντος ἢ καλύτερα στὸν πόθο, ποὺ αἰσθάνεται τὸ ἄτομο ἀναδημιουργώντας μέσα του τὸ παρελθὸν νὰ δημιουργήσῃ τὸ παρόν, νὰ πλάσῃ τὸ δικό του ἔργο δίνοντας νέα μορφή, στὸ ὕλικο τῆς ζωῆς.

Τὸ παρελθὸν εἶναι ἓνας συντελεστὴς τῆς δημιουργίας τοῦ παρόντος, ἀλλὰ περ' ἀπ' αὐτὸ ὑπάρχει ἡ ἐλευθερία τῆς συνείδησης, ποὺ ἀνανεώνεται διαρκῶς. Τόσο πιο δημιουργικὸ εἶναι τὸ παρελθὸν μιᾶς φυλῆς, ὅσο πιο πολυδύναμο εἶναι. (Καὶ τέτοιο εἶναι τὸ παρελθὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ποὺ κινεῖται διαλεκτικὰ—γι' αὐτὸ ὁ ποιητὴς τὸ γνωρῖση ἀγαπᾷ τὴν κίνηση καὶ τὴν ἀνανέωση).

Παρελθὸν καὶ παρόν, μνήμη καὶ λήθη, παράδοση καὶ πρόοδος, δέσμευση καὶ ἐλευθερία εἶναι οἱ ἀντίρροπες δυνάμεις, ποὺ παλεύουν μέσα στὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς καὶ τὸ ἀνεβάζουν.

Ἄν μὲ τὸ παρελθὸν μᾶς συνδέει ἡ ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμε αὐτό, ποὺ ἔγινε, ἂν θέλωμε νὰ τὸ ξεπεράσωμε, κι' ἂν μὲ τὸ παρόν μᾶς συνδέει ὁ πόθος νὰ δημιουργήσωμε κάτι νέο, μὲ τὸ μέλλον μᾶς συνδέει τὸ χρέος νὰ μεταδώσωμε αὐτό, ποὺ μᾶς ἔχει δοθῆ ἢ ποὺ κατακτήσωμε οἱ ἴδιοι στοὺς μεταγενεστέρους, γιὰ νὰ γίνουν οἱ συνεχιστὲς τῆς φυλῆς.

Γιὰ τὸ ἄτομο, ποὺ ἔχει συνείδηση, ὅτι ἀνήκει σὲ ἓνα ἔθνος, τὰ ὅρια τοῦ χρόνου ἐκτείνονται ὅσο καὶ ἡ ζωὴ τῆς φυλῆς. Ὅ,τι γίνεται κλείνει μέσα του αὐτὸ ποὺ ἔγινε καὶ προμηνᾷ αὐτὸ ποὺ θὰ γίνῃ.

Τὸ ἔθνηκὸ ἀγαθὸ ζῆ μέσα του ὄχι στατικὰ ἀλλὰ δυναμικὰ, δηλ. σὰν κάτι ποὺ

παραδίδεται για να ανανεωθεί και να μεταδοθή, για να πάρη νέες μορφές. Για το άτομο τούτο το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον συναιρούνται στην συνείδηση της εὐθύνης ἀπέναντι στην ἱστορία της φυλής. Νὰ ξαναδημιουργήσης μέσα σου αὐτὸ πού σου παραδίδεται, νὰ τὸ ξαναγενήσης σὲ νέες μορφές καὶ νὰ τὸ σώσης μεταδίδοντάς το στοὺς νέους, αὐτὸ σημαίνει νὰ ἀνήκης συνειδητὰ, σὲ ἓνα ἔθνος. Ἔτσι τὸ άτομο γίνεται διαδοχικὰ καὶ συγχρόνως μαθητῆς ὡς πρὸς τὸ παρελθόν, δημιουργῶς ὡς πρὸς τὸ παρόν καὶ παιδευτῆς ὡς πρὸς τὸ μέλλον. Μέσα, λοιπόν, στὴν κοινότητα αὐτῆ τῶν ἀγαθῶν, πού τὴν ὀνομάζομε ἔθνος, ἀναπτύσσεται μιὰ κοινωνία πνευματική, στὴν ὁποία τὸ άτομο δέχεται καὶ προσφέρει μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς προγόνους, ἡ φιλία μὲ τοὺς συγχρόνους καὶ ὁ ἔρωτας πρὸς τοὺς ἀπογόνους θεμελιώνεται πάνω σὲ τούτη τὴν πνευματικὴ κοινωνία.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία ἀναπτύσσεται καὶ μιὰ ἄμιλλα, ποῖος θὰ προσφέρῃ περισσότερα, ποῖος θὰ δοξάσῃ τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς μέσα σὲ νέα ἔργα. Εἶναι αὐτὸ, πού οἱ ἔφηβοι τῆς Σπάρτης ἔλεγαν στοὺς πρεσβυτέρους των. «Ἄμμες δὲ γ' ἐσόμεθα πολλῶν κάρρονες». Ἔτσι τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς καθὼς διαταρῶνεται μὲ τὸ άτομο γίνεται ἀγώνισμα, γιατί κάθε ἔθνικὸ ἀγαθὸ μοιάζει μὲ τὴν σκυτάλη, πού τὴν παίρνεις ἀπὸ τοὺς προηγούμενους σου, γιὰ νὰ τὴν φέρῃς πρὸς πέρα καὶ νὰ τὴν παραδώσης στοὺς ἐπόμενους συναθλιτῆς σου. Δόξα κερδίζει ἐκεῖνος πού γίνεται ὀχι μόνο φορέας τοῦ πνεύματος τῆς φυλῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκφραστῆς του στὸν πιὸ ἔντονο βαθμὸ, ἔτσι πού νὰ ξεχωρίζῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, δίνοντας μορφή σ' αὐτὸ, πού μέσα στὰ ἄλλα ἄτομα μένει ἀνέκφραστο.

Νὰ ἔχῃς τὴν δύναμη νὰ κάνῃς πραγματικότητα αὐτὸ, πού μόνο ἐνδιάθετα ὑπάρχει μέσα στοὺς ἄλλους καὶ νὰ δώσης ἓνα μέτρο ὕψους γιὰ κάθε ἄτομο, νὰ βοηθήσης δηλ. τὴν πνευματικὴ γέννα τῆς φυλῆς σὲ μιὰ ἱστορικὴ στιγμή, αὐτὸ χρειάζεται σθένος ψυχικὸ μεγάλο, πού μόνο λίγοι τὸ ἔχουν. Τὸ ἔργο τότε δὲν ἀνήκει στὸν δημιουργὸ του, ἀλλὰ γίνεται κτῆμα τοῦ συνόλου καὶ μνήμα ἐσᾶει, γίνεται σύμβολο, πού κλειθρὶ μέσα του τὸ ὑπερατομικὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς στὴν πιὸ δυνατὴ καὶ στὴν πιὸ καθαρὴ του μορφή. Ἔτσι τὸ ἄτομο, ἐπειδὴ τὸ ἔργο δὲν παύει νὰ εἶναι προσωπικὸ, μετέχει κι' αὐτὸ στὴν ἀθανασία τοῦ ἔργου του. Ἡ δόξα σὰ μιὰ νίκη τῶν πνευματικῶν καὶ χρονικῶν ὁρίων τῆς ἀτομικῆς ζωῆς εἶναι μιὰ μορφή ἀθανασίας.

Τὸ ἔθνικὸ ἀγαθὸ, ὅπως καὶ τὸ πολιτιστικὸ, εἶναι κάτι αὐτοφύεζ καὶ σὰν τέτοιο εἶναι ἔργο τῆς ἐλευθερίας ἑνὸς λαοῦ. Ὅταν λέμε αὐτὸ, δὲν ἐννοοῦμε ὅτι ἓνας λαὸς στὴν δημιουργία του δὲν ὑφίσταται τὴν ἐπίδραση ἄλλων λαῶν. Ἀντίθετα ἡ ἐπίδραση ἑνὸς λαοῦ μπορεῖ νὰ ἀποβῇ γόνιμη στὴν δημιουργία ἑνὸς ἄλλου, χωρὶς ὅμως αὐτὴ ἡ ἐπίδραση νὰ μπορῇ μόνη της νὰ δημιουργήσῃ ἓνα πολιτισμὸ. Ὁ πολιτισμὸς (τὸ σύνολο τῶν ἔθνικῶν ἀγαθῶν) εἶναι κάτι, πού διαμορφώνεται βέβαια ἀπὸ ἐξωτερικοὺς παράγοντες, ἀλλὰ πού οὐσιαστικὰ ἀναπτύσσεται ἐνδοθεν. Οἱ ἐνδιάθετες δυνάμεις ἑνὸς λαοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδραση ὠρισμένου περιβάλλοντος φέρνουν στὸ φῶς ἓνα πολιτισμὸ πού εἶναι ἡ ἐκφραση τῆς ἰδιοσυστασίας του, ἡ ἐντελέχεια τοῦ πνεύματος τῆς φυλῆς. Ἔτσι ἀνακύπτει μέσ' ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ δημιουργικοῦ ἀσυνειδήτου τῆς φυλῆς ἡ γλώσσα, ὁ μῦθος, ἡ πολιτεία, ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη.

Τὸ ἔθνικὸ ἀγαθὸ εἶναι ἓνα ἔργο ἐλευθερίας ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη, γιατί εἶναι μιὰ αὐθόρμητη κίνηση πρὸς δημιουργία. Ἄν ἡ δημιουργία αὐτὴ περιέχῃ μιὰ μορφή δουλείας ὅπως π.χ. στοὺς ἀνατολικούς λαοὺς ἡ δεσποτικὴ πολιτεία, αὐτὸ δὲν σημαίνει, ὅτι ὁ πολιτισμὸς τους δὲν ἦταν αὐδόρητος, ἄρα ἐλεύθερος σὰν ἐκφραση, ἀλλὰ ὅτι ἡ δεσποτεία ἦταν ἡ μόνη μορφή πολιτείας, πού ἀντιστοιχοῦσε στὴν ψυχικὴ του ἰδιοσυστασία. Τόσο ὅμως ἡ ἐσωτερικὴ δουλεία (δεσποτισμὸς, ἐμμονὴ στοὺς τύπους τῆς παράδοσης), ὅσο καὶ ἡ ἐξωτερικὴ (κατάκτηση) ἀκίνητοῦν καὶ παραλύουν τὴ ζωὴ τοῦ ἔθνικου ἀγαθοῦ, γιατί αὐτὸ εἶναι ἔργο ἐλευθερίας, δηλ. ὑπάρχει μέσα στὴν διαρκὴ κίνηση καὶ ἀνανέωση. Ὁ ἐξωτερικὸς καταναγκασμὸς, πού ἐπιβάλλει ἡ δουλεία πάνω σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, δὲν ἀφήνει τὸ πνεῦμα νὰ κινήθῃ ἀφ' ἑαυτοῦ του πρὸς μιὰ σύθεση. Ὑπακοὴ καὶ μίμηση ἀρνοῦνται τὴν ἴδια τὴ φύση τῆς δημιουργίας, πού εἶναι αὐτενέργεια.

Οἱ κατακτήσεις μπορεῖ νὰ ὑπῆρξαν γόνιμες εἴτε γιὰ τοὺς κατακτητῆς εἴτε γιὰ τοὺς κατακτώμενους, γιατί ἔφεραν καὶ ἐπαφὴ λαοὺς διαφορετικούς. Ἡ ἀληθινὴ ὅμως δημιουργία ἔρχεται στὸ φῶς ἀπὸ τὴ στιγμή πού ὁ ὑπόδουλος ἀρχίζει νὰ ἀποτινάξῃ τὸν

ζυγό του, να κατακτά την ελευθερία. Ο αγώνας για ελευθερία δεν είναι παρά ο ίδιος, ο πόνος για έκφραση, που γίνεται πράξη και θυσία. Και σε τέτοιες ακριβώς ιστορικές στιγμές φαίνεται όλη η δημιουργική θέληση της φυλής, που αίσθάνεται την ελευθερία σαν αίτημα ζωής ή θανάτου. Τότε είναι, που το πολιτιστικό αγαθό, κυοφορούμενο μέσα στα σπλάγχνα της φυλής, πρέπει να γεννηθεί μέσα στα αίματα του αγώνα για την ελευθερία.

Ἐλευθερία είναι ἡ ἴδια ἡ φύση τοῦ ἐθνικοῦ ἀγαθοῦ, πού δὲν μένει ποτέ στάσιμο, ἀλλὰ κινεῖται διαρκῶς μέσα στὸν χρόνο. Ἡ κίνηση αὐτὴ μέσα σὲ ἀντιθέσεις σημαίνει μιὰν ἀλλαγὴ, ὄχι ὅμως καὶ διάσπαση τῆς ἐνότητάς του, γιατί ἡ ἀντίθεση κλείνει μέσα τῆς δυνάμει τὴν θέση. Μέσ' ἀπ' τὶς ποικίλες μορφές, πού παίρνει τὸ ἐθνικὸ ἀγαθό, φαίνεται τὸ ἀρχέτυπο πνεῦμα τῆς φυλῆς π.χ. τὸ μέτρο τῆς ἀρχαίας τέχνης τὸ βλέπουμε καὶ στὴν βυζαντινὴ καὶ στὸ δημοτικὸ τραγούδι. Τὸ ἐθνικὸ ἀγαθὸ εἶναι μιὰ ἐνότητα μέσα στὴν πολλότητα, ἀναπλάσσεται καὶ ἀνελίσσεται διαρκῶς μέσα σὲ νέα διώματα καὶ νέους ἐκφραστικούς τρόπους συναρῶντας μέσα του, ὅ,τι ἔγινε πρὶν. Τὸ ἐθνικὸ ἀγαθὸ εἶναι κάτι προαιώνιο, γιατί προϋποθέτει ὅ,τι ἔγινε πρὶν, ἀλλὰ εἶναι καὶ κάτι πάντα νέο, γιατί δίνει μορφή στὸ ἐκάστοτε διαφορετικὸ παρόν. Τούτῃ ἡ διαλεκτικὴ ἀναγέννησις ἢ του, πού μένει μιὰ ἀνοικτὴ δυνατότητα γιὰ τὸ μέλλον, εἶναι ἡ φύση τῆς ελευθερίας του.

Τὸ ἐθνικὸ ἀγαθὸ εἶναι κάτι ὑπερατομικὸ καὶ ὑπερχρονικὸ. Λέγοντας ὑπερατομικὸ ἐννοοῦμε 1) ὅτι σ' αὐτὸ συμμετέχουν ὅλοι 2) ὅτι κλείνει μέσα του ὅχι τὴν ἰδιοτυπία τῆς φυλῆς, τὸ κοινὸ πνεῦμα ὅλων τῶν ἀτόμων τοῦ ἔθνους 3) ὅτι εἶναι μιὰ ἀντικειμενικοποίηση τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, πού ἀλλίως ὑπάρχει μόνο ὑποκειμενικὸ καὶ ἀκαθόριστο μέσα στὸ κάθε ἄτομο χωριστά. Ὑπερχρονικὸ πάλι, ὅταν λέμε, ἐννοοῦμε ὅτι εἶναι κάτι, πού ἀνανεῶνεται διαρκῶς μέσα στὸν χρόνο, εἶναι κάτι πού ἔγινε στὸ παρελθόν ἀλλὰ ξαναγίνεται στὸ παρόν καὶ κυοφορεῖ μέσα του τὸ μέλλον. Μπροστὰ λοιπὸν στὴν ὑπεροχὴ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγαθοῦ, πού κλείνει μέσα του τὸ ἀρχέτυπο πνεῦμα τῆς φυλῆς, προαιώνιο καὶ πάντα νέο, τὸ ἄτομο νιώθει πόσο αὐθαίρετο καὶ πόσο μικρόπνοο εἶναι. Νὰ ξαναγεννηθῆ μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ τὸ ξαναγεννήσῃ, νὰ συναίρεσῃ μέσα του τὸ παρελθόν, τὸ παρόν καὶ τὸ μέλλον, νὰ λευτερώσῃ τὴν αὐθαιρέσιά του μέσα στὴν ἀντικειμενικότητα τοῦ πνεύματος τῆς φυλῆς, αὐτὸ; εἶναι ὁ πιὸ μεγάλος πόνος καὶ ἡ πιὸ μεγάλη χαρὰ τοῦ ἀτόμου, πού ἔχει συνείδηση ἐθνικὴ. Κι' ὅταν ἡ ἱστορικὴ στιγμή τὸ ἀπαιτήσῃ, ἡ γένη τούτῃ νὰ σφραγισθῆ μὲ αἷμα, τότε ἡ θυσία δὲν εἶναι παρά μιὰ πράξη λύτρωσης τοῦ ἀτομικοῦ μέσα στὸ γενικὸ, τὸ ἐφήμερον μέσα στὸ αἰώνιο. Ἔτσι τὸ ἄτομο καθὼς νικᾷ τὸ χρονικὸ καὶ τὸ ὑποκειμενικὸ ἀνταναικᾷ μέσα του τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἐθνικοῦ ἀγαθοῦ.

Ὅπως ὅμως τὸ ἄτομο συνειδητοποιώντας τὸ ἐθνισμό του προχωρεῖ ἀπὸ τὴν υποκειμενικὴ του ἰδιοτροπία πρὸς τὸν ἀντικειμενικὸ κανόνα καὶ στὸν αγώνα του νὰ ἀνέβῃ τὰ ὕψη τῆς ἐθνικῆς δημιουργίας ἀνοίγει διάπλατα τὰ στήθη του, γιὰ νὰ ἀνασάνῃ τὰ μεγάλα διώματα, ἀνακαλύπτει δηλαδὴ στὴν πιὸ ἰσχυρὴ της ἔνταση καὶ μέσα στὰ πιὸ καθαρὰ ἐκφραστικὰ μέσα περ' ἀπ' τὴν ἀτομικὴ τὴν ἐθνικὴ του ἰδιοσυστασία, ἔτσι καὶ τὸ ἔθνος συνειδητοποιώντας τὸν ἀνθρωπισμὸ του προχωρεῖ ἀπὸ τὴν ἰδιοσυστασία του, πρὸς ὅ,τι μέσα του εἶναι ἀνθρώπινο. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει κατάργηση τοῦ ἀτόμου μέσα στὴν ἰδέα τοῦ ἔθνους, οὔτε κατάργηση τοῦ ἔθνους μέσα στὴν ἰδέα τῆς ἀνθρωπότητας γιατί τότε θὰ εἴχαμε ἐξουθένωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πνεύματος μέσα σ' ἓνα ἀνύπαρκο ἀφηρημένο σχῆμα. Τὸ πνεῦμα δὲν ὑπάρχει παρά ἐνσαρκωμένον μέσα σὲ κάθε συγκεκριμένον πρόσωπο.

Τὸ πρόσωπο εἶναι ὀλωσδιόλου μοναδικὴ καὶ ἀνεπανάληπτη ὑπόσταση, πού μπορεῖ νὰ μορφωθῆ πάνω σὲ γενικοὺς τύπους, δὲν μπορεῖ ὅμως τὸ ἴδιο νὰ γίνῃ τύπος ἰδανικός, νὰ χάσῃ τὴν ἰδιοτυπία του.

Μορφωση δὲ εἶναι παρά ἡ συναίρεση τοῦ εἰδικοῦ, πού παρουσιάζει τὸ ἄτομο, μὲ τὸ γενικὸ πρότυπο, ἔτσι ὥστε τὸ ἄτομο ἀφ' ἑνὸς νὰ ἀναπτύξῃ στὸν ὑπέρατο βαθμὸ τὶς ἐνεργεῖαι ἰδιάζουσες ἰκανότητές του καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὶς λαυθάνοους. Ἔτσι καὶ ἡ μορφωση μέσα στὰ ἐθνικὰ ἀγαθὰ σημαίνει μιὰ ἀνάπτυξη τοῦ ἀτόμου μέσα στὸ γενικὸ (μιὰν ὀλοκλήρωση ψυχικὴ), ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μιὰν ἀνάδειξη τοῦ εἰδικοῦ.

Τούτῃ ἡ ἀντινομία εἰδικοῦ καὶ γενικοῦ, ὅπως παρουσιάζεται στὴ σχέση ἀτόμου—ἔθνους καὶ ἔθνους—ἀνθρωπότητος εἶναι ἴσω; βαθύτερη τραγωδία τοῦ ἀνθρώπου, πού ἐνὼ ποθεῖ νὰ δῇ αὐτὸ πού ὑπάρχει ἀπ' ὅλες τὶς ὄψεις, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ δῇ παρά

ἀπὸ μιᾶ ὄψη καθαρά. Αὐτό, πού εἶναι χάρισμα σὲ ἓνα ἄτομο ἢ σὲ ἓνα ἔθνος, εἶναι συγχρόνως καὶ ἓνα μειονέκτημα, γιατί θέτοντας μιὰν ὄψη τῆς ζωῆς ἀναγκαῖα ἀρνεῖται τὴν ἄλλη. Αὐτὴ εἶναι ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ἐλευθερία του.

Νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν ὑπόσταση τοῦ ἀτόμου χάριν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ὑπόσταση τοῦ ἔθνους χάριν τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι σὰ νὰ ἀρνούμαστε τὴν ἴδια τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου. Νὰ ἀγωνιστοῦμε ὅμως νὰ ἀναδειξῶμε τὸ ἄτομο πάνω στὰ μεγάλα ἐθνικὰ πρότυπα, καὶ νὰ μορφώσωμε τὸ ἔθνος μας μέσα στὶς αἰώνιες ἀξίες τῆς ἀνθρωπότητος, αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι ἓνα ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους σκοποὺς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἰστορίας.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΠΛΗΓΕΣ

Μᾶς δέρνει τοὺς ἄμοιρους κάποια κατὰρα
σὰ δὲ στέργει γνώση
ἢ Μοῖρα νὰ δώσει
ἀλάθευτη: Ἰθάκη ζητᾶμε
σὲ κάθε ἀνάδεμα νοῦ· ὄλο πίσω
κοιτάζει ὁ Λῶτ, κ' ὄλο μπρὸς ὁ Προφήτης καλεῖ.
Σὲ στήλη τὸ ἓνα. Τὸ ἄλλο σταυρὸ Γολγοθᾶ ἀνεμίζει
κ' ἀπάνω τ' ὄρνιθι τὸ πιὸ πικρὸ δάκρυ
θὰ κάνει νὰ χύσουμε
πού ἐμπαίξαμε μὰ κ' ἐμπαιχτήκαμε.
"Ω, πότε μ' ὀλάργυρο ὁ ἥλιος θὰ ράψει βελόνι
ψυχῆς πληγιασμένες ἀπ' τ' ἀγκάθια τῆς σκέψης;

Η ΜΟΙΡΑ ΤΟΥ

"Ὅσο τ' ἄλογα τὴν ἐπίδραση ἔνοιωθαν
τοῦ Φοῖβου
κρατοῦσαν τὴν τροχιά τους
κ' ὁ Φαέθοντας νόμιζε
στὸ δικό του τὸ χέρι
τὴ Μοῖρα του κρατοῦσε.

Μὰ τ' ἄλογα κάποτε τῶνοιωσαν,
ὁ Φαέθοντας
πῶς τὰ ὀδηγοῦσε. Καὶ πῆραν τὸν ἀνήφορο
μιὰ, κ' ἄλλη μιὰ τὸν κατήφορο
—ἄ, τί κατηφορὸς ἦταν ἐκεῖνος—
κ' ἔμεινε ὁ Ἡριδανὸς
τὴ μοῖρα του νὰ λέει.

Ν. ΧΑΤΖΗ·ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΥΡΡΑΣ

ΕΞΟΧΙΚΟ

"Ὅπου εἶναι θάλασσα χαρὰ κ' ὅπου εἶναι δάσος θάμα
κ' ὅπου βουνὸ μὲ κρύο νερὸ παρηγοριὰ τοῦ ἀνθρώπου,
Ἔδῶ ἀκούεις τὸ πρῶτὴ τῆς πέρδικας τὸ κλάμα
κ' ἡ φραγκολίνα μοίρεται μὲς στὶς μυρτιές τοῦ τόπου.

Φυσᾶ τ' ἀέρι ἀπ' τοὺς γιαλοὺς καὶ σμίγει μὲ τὴν αὐρα
πού ἔρχεται εὐωδιαστὴ ἀπὸ τὰ γύρω δάση
καὶ μαλακώνει μὲ δροσιά τοῦ λισπυριοῦ τὴ λάβρα.
"Ἀχ, ὅλα εἶναι ἔτσι ὁμορφα καὶ ταιριαστά στὴν Πλάση;

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑΥΡΙΝΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Με την γενικώτερη έννοια του όρου « κ ρ ι τ ι κ ή », έννοούμε βέβαια την έκφραση προσωπικής γνώμης επί ενός οίουδήποτε πράγματος ή γεγονότος. Στην παρούσα μελέτη όμως θα εξετάσουμε τη λέξη αυτή στη λογοτεχνική της έννοια, στη σημασία δηλ. της γραπτής και ύπευθύνου διατυπώσεως γνώμης επί καλλιτεχνικού τινος δημιουργήματος.

Κριτικοί και κριτικές υπάρχουν βέβαια πολλών ειδών, όπως ποικίλα επίσης είναι στην πραγματικότητα και τα αποτελέσματα αυτά σε όφελεια και σε βλάβη. Υπάρχουν όντως κριτικές που βλάπτουν, ενώ θεωρητικά τουλάχιστον ή κριτική δεν έχει θέση στην λογοτεχνία και καλλιτεχνία γενικά, αν δι' αυτής δεν ωφελείται και προάγεται τόσο ο δημιουργός όσον και ο αναγνώστης, άκροατής ή θεατής. Θα εξετάσουμε άναλυτικά κάθε κατηγορία κριτικής, στην άμιγή της μορφή, έκθέτοντας τ' άγαθά και τά τρωτά της.

Η κριτική από άπόψεως ουσίας περιλαμβάνει δύο είδη με έκ διαμέτρου αντίθετες κατευθύνσεις: α) την κριτική τών προτερημάτων (ή τών ώρασιότητων, όπως προτιμούν νά τήν όνομάζουν άλλοι) και β) την κριτική τών ελαττωμάτων. Βέβαια κατά κανόνα οι περισσότερες κριτικές άποτελούν ένα κράμα τών δύο τούτων ειδών και από τή μιá εξάιρουν τά προτερήματα, από τήν άλλη δέ καυτηριάζουν τά ελαττώματα. Έδω όμως έμείς θα αναλύσουμε τó κάθε είδος θεωρητικά, ως αυθυπόστατον, γιά νά φανούν και τά συμπεράσματα περισσότερο άνάγλυφα. Ός βασική προϋπόθεση γιά τόν κριτικό κάθε κατηγορίας παίρνουμε τó γεγονός ότι είναι προικισμένος με κριτικό πνεύμα γι' έχει τήν ικανότητα και τήν καλή θέληση νά διαστέλλει πάντοτε τó ώραιον από τó άσχημον.

1. Κ ρ ι τ ι κ ή τ ὠ ν π ρ ο τ ε ρ η μ ά τ ὠ ν. Όπως δείχνει και ή όνομασία της, πρόκειται γιά κριτική που άναζητεί και προβάλλει μόνο τά προτερήματα ενός δημιουργήματος. Οι κριτικοί τής κατηγορίας αυτής είναι κατά κανόνα άνθρωποι που ξεχωρίζουν γιά τά άλτρουιστικά και εύγενικά έν γένει αισθήματά τους. Αισιόδοξοι, άνοικτόκαρδοι, με τή χαρά στα μάτια και τó γέλιο στα χείλη, άντικρύζουν τή ζωή από τήν ώραία της μόνο πλευρά, τó ίδιο δέ κάνουν και στις κριτικές τους. Εύκολα συγχωρούν ένα ελάττωμα, παραβλέπουν, προσπερνούν τά άκαλαίσθητα σημεία ενός δημιουργήματος, και σταματούν μόνο σε ό,τι θα τους προκαλέσει έντύπωση ως ώραιον, πρωτότυπο ή έστω ιδιότυπο. Περιορίζουν τήν κριτική τους στα σημεία αυτά, και όντες άρεστοί εις τους κρινομένους (μολονότι δέν τó επιδιώκουν) είναι και από τόν έαυτό τους ικανοποιημένοι διότι εξέφεραν τή γνώμη τους σύμφωνα με τόν χαρακτήρα τους.

Η κριτική του είδους αυτού έχει βέβαια κάποια λογική βάση, και προσφέρει κάποια όφέλεια, ή βλάβη όμως είναι μεγαλύτερα. Η όφέλεια είναι προφανής: ó δημιουργός βλέποντας νά αναγνωρίζεται τó έργο του, έμψυχώνεται στην καλλιτεχνική του προσπάθεια. Η βλάβη δέν φαίνεται έκ πρώτης όψεως, είναι όμως βασική: ó δημιουργός τώρα που άντικρύζει τόν άπροκάλυπτο έπαινο, και μάλιστα σε κλίμακα μεγαλύτερη από ό,τι άξιζε (έφ' όσον παρασιωπήθηκαν τά ελαττώματα που δέ έφερναν μιάν ύφεση στη γενική έντύπωση) άσυναίσθητα αρχίζει νά γίν.ται περισσότερο έγωιστής, αντί δέ νά καταβάλει εις τó μελλοντικό του δημιουργημα μεγαλύτεραν προσπάθειαν, όπως θα έκανε έάν παρεγνωρίζετο, αυτός τó φέρει στη δημοσιότητα με τήν μεγαλύτερη επιπολαίότητα έν όνόματι τής καθιερωμένης πλέον άξιας του. Ποσοι άνάξιοι δημιουργοί κατέστρεψαν και τó επαγγελματικόν τους άκόμη μέλλον, διότι κάποιος καλοπροαίρετος κριτικός έγνωμάτισε άνεύθυνα ότι είχαν ταλέντο.

2. Κ ρ ι τ ι κ ή τ ὠ ν ε λ α τ τ ω μ ά τ ω ν. Πρόκειται προφανώς γιά κριτική που αντίθετα από τήν προηγούμενη, άναζητεί και άσχολείται με τά μειονεκτήματα τών διαφόρων δημιουργημάτων. Οι κριτικοί τής κατηγορίας αυτής είναι συνήθως άνθρωποι που άπέτυχαν τόσο στη ζωή, όσο και στο καλλιτεχνικό τους στάδιο. Άπαισιόδοξοι, άνικανοποίητοι από τó περιβάλλον τους, μεψιμοιρούν με τó κάθε τι. Οι κριτικές τους καθρεπτίζουν τόν χαρακτήρα τους. Αισθάνονται ιδιαίτερη έχαρίστηση κάθε φορά που άνακαλύπτουν ένα τρωτό σημείο, τó καυτηριάζουν δέ με τόν πλέον άνηλεή τρόπο, έκδικούμενοι πιθανόν στο πρόσωπο του άτυχούς κρινομένου τήν κριτική που έγινε ίσως κάποτε εις βάρος τους. Όσον οι κριτικοί τής προηγούμε-

νης κατηγορίας περιβάλλον τον δημιουργό με την αμέριστή τους αγάπη άντικρύζοντας τον σαν φίλο, τόσο αυτοί τον θεωρούν έχθρό, αντίζηλο, συναγωνιστή. Παρασιωπούν συστηματικά τὰ προτερήματα, διότι έχουν την εντύπωση ότι δεν προκύπτει καμμιὰ απόλυτως ωφέλεια με τὸ νὰ τ' ἀναφέρουν. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς κριτικῆς αὐτοῦ τοῦ εἴδους φαίνονται ὀλέθρια. Εἶναι ὄντως σκληρὸ ἕνας ἄξιος δημιουργὸς ἀντὶ ν' ἀκούσει ἕνα ἔπαινο γιὰ τὰ πολλὰ προτερήματα πού ἐνδέχεται νὰ παρουσιάσει τὸ ἔργο του, ν' ἀντιμετωπίζει τὸν ψόγο γιὰ τὰ σχετικῶς ὀλίγα ἐλαττώματά του. Καὶ ὅμως κατὰ βάθος οἱ κριτικοὶ τῆς κατηγορίας αὐτῆς (ἴσως καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουν) προσφέρουν περισσότερες ὑπηρεσίες ἀπὸ τούς πρώτους. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κρινομένους, κατὰ κανόνα οἱ πλέον ἀνάξιοι, ἀποσύρονται ἀπὸ τὸν καλλιτεχνικὸ στίβο ἀποθαρρυνόμενοι· αὐτὸ εἶναι ἕνα ἀναγκαῖο κακό, πού εὐχῆς ἔργο εἶναι νὰ συντελεῖται ὅσο τὸ δυνατόν ἐνωρίτερον. Οἱ ἄλλοι, οἱ ἄξιοι, ἐντείνουν τὴν προσπάθειές τους, καταπολεμοῦν τὰ μειονεκτήματα πού παρουσίαζε τὸ προηγούμενο ἔργο τους, καὶ ἐπανέρχονται στὸ νέο τους δημιούργημα τελείως ἀνανεωμένοι.

Τὴν πρώτη ἐντύπωση καὶ πίκρα ἀπὸ τὴ δυσμενῆ κριτικὴ, τὴν διαδέχεται ἕνα αἶσθημα ἀνάμεικτο ἀπὸ ἐπιμονή, πείσμα καὶ πεποίθηση ὅτι θὰ κατορθώσουν νὰ διαμεύσουν τὸν κριτικὸ. Σὰν τὸ ρυάκι πού στὸ πρώτο ἐμπόδιο σταματᾷ πρὸς στιγμὴν γιὰ νὰ συγκεντρώσει περισσότερο νερὸ, καὶ κατόπιν προχωρεῖ ὀρμητικῶς, ἔτσι κι' οἱ δημιουργοὶ πρὸς στιγμὴν μόνο ἀποθαρρύνονται, εὐθύς ὅμως ἐντείνουν τὴν προσπάθειές τους καὶ τελικῶς ἐξέρχονται κερδισμένοι. Ὅσο γιὰ κείνους πού μετὰ τὴν ἀποθάρρυνση ἀποσύρονται ἀπὸ τὸν καλλιτεχνικὸ στίβο, ἴσως γι' αὐτοὺς αὐτὴ νὰ ἦτο, ἡ προτιμότερα λύση· οἱ μετριότητες ποτὲ δὲν δημιούργησαν ἀριστουργήματα. . . . .

Ἄλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον ἢ κριτικῆς παρουσιάζει δύο τελείως διαφορετικὰ ὄψεις. Ἐκ τῶν δύο κατηγοριῶν ἢ μίᾳ εἶναι ἡ κριτικὴ ἐπιφάνειάς ἡ ποσότητος, ἢ δὲ ἄλλη μπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ κριτικὴ βάθους ἢ ποιότητος. Θὰ συνεχίσουμε τὴν ἀνάλυση κάθε κατηγορίας χωριστά.

3. Κριτικὴ ἐπιφανείας ἢ ποσοτικῆς. Πολλὲς φορές διαβάζοντας μιὰ κριτικὴ παρατηροῦμε ὅτι αὐτὴ ἐπιδιώκει νὰ μᾶς δώσει μιὰ γενικὴ γραμμὴ τοῦ κρινομένου ἔργου. Ὁ κριτικὸς ἀναφέρει λ.χ. ὅτι οἱ πρωταγωνισταὶ ἐνὸς μυθιστορήματος εἶναι ὁ τάδε καὶ ἡ τάδε, ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἐκτυλίσσεται κατὰ τὸν ἄλφα ἢ ἦθα τρόπο, μᾶς δίνει τὸν τόπο καὶ τὸν χρόνον τῆς ὑποθέσεως καὶ μ' ἄλλα λόγια, ἡ κριτικὴ ξαπλώνει ποσοτικὰ σ' ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τοῦ κρινομένου δημιούργηματος, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου σὰν ἄβουλος καθρέπτης ἀντανακλᾷ ἔμμεσα. Ὁ ἀναγνώστης τοῦ τύπου αὐτοῦ τῆς κριτικῆς (πού προφανῶς, ὅταν περιορίζεται μόνο σ' αὐτὴ τὴν περιγραφικὴ ἔκθεση, κάθε ἄλλο παρὰ κριτικὴ μπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ) κατατοπίζεται κάπως στὴν ἐξωτερικὴ γραμμὴ τοῦ ἔργου. Ἐνδέχεται ὅμως ὁ ἀναγνώστης νὰ ἔχει ἦδη ὑπ' ὄψιν τὸ κρινομένο ἔργο κι' ἐπομένως ἀπὸ τὸν κριτικὸ περιμένει κάτι οὐσιαστικώτερον: ὑπεύθυνη γνώμη καὶ κρίσεις ἀντὶ τὴς χλιαρῆς περιγραφῆς. Ὁ τύπος τῆς κριτικῆς αὐτῆς ἀπευθύνεται ἀποκλειστικὰ στὸν ἀναγνώστη, καὶ εἶναι τελείως ἀνώφελος στὸν δημιουργό. Ὁ κριτικὸς ἀκολουθώντας τὸν τύπον αὐτὸ δείχνει ὅτι δὲν θέλει ἢ ὅτι δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκφράσει μιὰ προσωπικὴ γνώμη.

4. Κριτικὴ βάθους ἢ ποιητικῆς. Ὁ τύπος κριτικῆς αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀντίθετα ἀπὸ τὸν προηγούμενον, μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ μόνο σὲ ἔργα ἄξια καὶ δυνατά, διότι τὰ ρηχὰ δὲν ἀντέχουν σὲ μιὰ κριτικὴ πού θὰ ἀναζητήσῃ σ' αὐτὰ βάθος, τὸ ὁποῖον στεροῦνται. Ὁ κριτικὸς μετὰ ἀπὸ οὐσιαστικὴ κατανόηση τοῦ κρινομένου ἔργου, εὐρίσκει τὸ πιὸ ὑπεύθυνον καὶ ἀντιπροσωπευτικὸ σημεῖον αὐτοῦ, καὶ κατόπιν παίρνοντας ὁ ἴδιος θέση ἐξαντλεῖ κάθε τι σχετικὰ μετὰ τὴς ἐπιδιώξεως τοῦ συγγραφέως συνηγορώντας, κατακρίνοντας ἢ ἔστω ἐπεξηγώντας. Βέβαια ὁ κριτικὸς πρέπει νὰ εἶναι καλὰ καταρτισμένος στὸ θέμα του, διότι δίνει μιὰ μάχη μετὰ τὸν δημιουργὸ σὲ ἐχθρικό ἔδαφος. Ἐὰν παρενόησε ἢ δὲν ἐπρόσεξε κάτι, διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ γελοιοποιηθῆ. Ἐὰν ἀντιθέτως, διεκδικώντας σὲ κάθε σημεῖον πού χρειάζεται ἐμβάθυνση, κατορθώνει νὰ διασαφεῖ τὸ κάθε τι καὶ νὰ βοηθᾷ τὸν ἀναγνώστη στὴν κατανόησιν τοῦ ἔργου, προσφέροντας συγχρόνως τὴ γνώμη του στὰ σημεῖα ποὺ ἐπιδέχονται συζήτηση, τότε καθίσταται πολὺτιμος εἰς τὸν ἀναγνώστην, πολυτιμότερος δὲ εἰς τὸν δημιουργό. Ὁ μόνος κίνδυνος (ὁ ἀντίθετος ἀπὸ τὸν προηγούμενον τῆς κριτικῆς ἐπιφάνειας) εἶναι μήπως, δίνοντας μεγάλη βαρῦτητα σὲ ἕνα ἢ μερικὰ μόνο σημεῖα, ἐνδέχεται νὰ δώσει στὸν ἀναγνώστη μιὰ ἐσφαλμένη εἰκόνα τοῦ ἔργου.

5. Ὑπάρχουν μερικὰ ἀκόμη εἶδη κριτικῆς ποῦ καθημερινῶς σὲ πολλὰ ἐντυπα συναντοῦμε, καὶ ποῦ ἀποτελοῦν παραδείγματα πρὸς ἀποφυγὴν, γι' αὐτὸ δὲν ἀξίζει οὔτε νὰ τὰ κατατάξουμε, οὔτε νὰ τὰ βαπτίσουμε μ' ἓνα ὁποιοδήποτε ὄνομα. Πόσες φορές π.χ. διαβάζοντας μιὰ κριτικὴ, δὲν διακρίνουμε σὲ κάθε γραμμὴ τὴν προσπάθεια τοῦ κριτικοῦ νὰ διαφημίσει τὸν ἑαυτὸ του, τὴ μὀρφωση καὶ τὶς γνώσεις του γενικὰ, παραθέτοντας ὁρολογία, ἐκφράσεις, ὕφος ποῦ οὔτε στὴν κριτικὴ του ταιριάζουν, οὔτε τὸν ἴδιο τιμῶν; Διότι ὁ κριτικὸς τὴν ὥρα ποῦ ἐπιτελεῖ τὴν ἱερὴ θύνα ἀποστολὴ του, πρέπει νὰ λησμονεῖ τελείως τὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ ἀποφεύγει κάθε εἶδος αὐτοδιαφημίσεως ἢ ἐπιδείξεως. Μερικοὶ ἀπέδιδαν τὸ ἐλάττωμα αὐτὸ καὶ στὸν Γ. Ξερόπουλο, ποῦ ὠστόσο, ὅταν ἤθελε, εἶχε ὅλα τὰ προτερήματα ἐνὸς ἀρίστου κριτικοῦ.

6. Ἄλλη μιὰ κατηγορία κριτικῶν ἔχει τὸ ἐλάττωμα νὰ χρησιμοποιοῖ ἓνα πλήθος ἀορίστων ἐκφράσεων, ὁρολογιῶν, παραπομπῶν, ἀφηρημένων ἐνοιῶν, εἰς βαθμὸν ποῦ νὰ μὴ γίνονται κατανοητοὶ ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀναγνώστας, ἀλλὰ οὔτε καὶ εἰς τοὺς δημιουργοὺς. Οἱ κριτικοὶ τῆς κατηγορίας αὐτῆς εἶναι συνήθως νέοι, καὶ ἔχουν μελετήσει πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι μπορούσαν νὰ ἀφομοιώσουν, καὶ ἔχοντας δημιουργήσει ἓνα ἀσυνάρτητο ἐσωτερικὸ κόσμον, ἀσυναίσθητα τὸν προβάλλουν στὶς συγκεχυμένες κριτικὲς τῶν.

7. Μερικοὶ κριτικοὶ πάλι συνθίζουσιν σὰν τὰ μαντεία νὰ δίδουν διφορούμενη κριτικὴ, πρᾶγμα ποῦ ζητοῦν νὰ πετύχουν μὲ περιγραφικὰς ὑπεκφυγὰς, ἀφηρημέναις φράσεις, ἐπιδέξεις ἐκφραστικὰς ἀκροβασίαις κλπ. Ὅπως μαντεύει κανεὶς, ἡ μόνη αἰτία ποῦ ὑπαγορεύει τὴν κριτικὴ αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ γράφοντος νὰ ἀποφύγει τὴν ἄμεση εὐθύνη τῶν γραφομένων του.

8. Μιὰ τελευταία κατηγορία, εὐτυχῶς μικρὴ, ἔχει τὴν ἀσυγχώρητη τάση τῆς κολακείας. Ὁ κριτικὸς τῆς κατηγορίας αὐτῆς, πρὸ πάντων ὅταν εἶναι καὶ ὁ ἴδιος λίγο δημιουργὸς, γιὰ λόγους δημοτικότητος συχνὰ προθυμοποιεῖται νὰ κάμει κατάχρησιν τῆς ἀποστολῆς του καὶ διὰ τῆς κριτικῆς του νὰ γίνῃ εὐχάριστος σὲ διάφορα πρόσωπα. Κίνητρο, στὴν περίπτωσιν αὐτὴ εἶναι βέβαια τὸ προσωπικὸ συμφέρον. Ἐν εἶδει κλήρικῳ, ἀσκεῖ εὐνοϊκὴν κριτικὴν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ κάμει κάποτε παρομοίαν εἰσαγωγὴν ἢ τοῦλάχιστον μὲ τὴν ἀνόητον προσδοκίαν ν' ἀποσπάσει φιλίας ἀτόμων, κυρίως δοκίμων, διὰ τῆς κολακείας. Ἡ κολακεία ὅμως προφανῶς ἀποτελεῖ πάντα κίβδηλον νόμισμα, μὲ τὸ ὅποιον κανεὶς δὲν μορεῖ ν' ἀγοράσει ἀπολύτως τίποτε χωρὶς τὸν κίνδυνον νὰ ἀποκαλυφθῇ καὶ νὰ γελοιοποιηθῇ γρήγορα.

Ἐκ τῶν ὀκτῶ αὐτῶν κατηγοριῶν, οἱ τέσσερις τελευταῖοι τύποι κριτικῆς εἶναι τελείως ἀπαραδέκτοι καὶ ἀξιοκατάκριτοι. Οἱ τέσσερις πρῶτοι ἐπίσης, αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀποτελοῦν ἀκρότητες, διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὅμων ἐπιτυγχάνεται ὁ ἰδανικώτερος τύπος κριτικῆς. Ὁ καλὸς κριτικὸς ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν ὀφείλει νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ κινεῖται ἀνετα μετὰ τῆς κριτικῆς προτερημάτων καὶ ἐλαττωμάτων, ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον δὲ νὰ προσφέρει τὸ καταλληλότερον μείγμα τῆς κριτικῆς ἐπιφανείας καὶ βάθους.

Γιὰ νὰ δώσουμε δὲ τὸ συμπέρασμα μὲ περισσότερες λεπτομέρειες, ἐπαναλαμβάνομε ὅτι ἓνας ἰδανικὸς κριτικὸς:

α) τρέφει πάντοτε ἐκτίμησιν καὶ σεβασμὸν στὸ πρόσωπον τοῦ κρινομένου τὸν ὁποῖον κατ' ἀρχὴν ἀντικρίζει ὡς φίλον (κατηγ. 1)

β) αἰσθάνεται ἀγάπην πρὸς τὸ ξένο δημιούργημα καὶ τὸ χαίρεται σὰν δικό του. Μὲ ἰδιαίτην χαρὰ ἀποκαλύπτει τὰ προτερήματα τοῦ ἔργου καὶ τὰ προβάλλει σὰν παραδείγματα πρὸς μίμησιν. (κ.1)

γ) δὲν διστάζει νὰ καυτηριάσει κάθε ἀνάξιο, χυδαῖο ἢ ἀσχημον σημεῖον τοῦ δημιουργήματος, γνωρίζοντας ὅτι μόνον μὲ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐλαττωμάτων θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ βελτίωσις. (κ. 2)

δ) μολονότι κατὰ βάθος σέβεται καὶ ἀγαπᾷ τὸν δημιουργὸν, ὠστόσο δὲν παρὰσύρεται σὲ ὑπερβολικὰς ἐξάρσεις, ἐπαίνους καὶ ἐνθουσιασμούς, ἔστω κι' ἂν πρόκειται γιὰ ἔργο ἄσφογον κι' ἀριστουργηματικὸν ὄχι διότι δὲν ἔχει τὴν ψυχικὴ ἀνωτερότητα ἢ τὴν θέλησιν νὰ τὸ κάμει, ἀλλὰ διότι γνωρίζει ὅτι αὐτὸ ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον τοῦ δημιουργοῦ ὁ ὁποῖος διαφορετικὰ θὰ γίνονταν μαλακώτερος. Ἡ αὐστηρὴ κριτι-

κή είναι ή λυδία λίθος δια της οποίας δοκιμάζονται οι γνήσιοι δημιουργοί από τους άναξίους. (κ.2)

ε) δίνει μιá πολύ γενική γραμμή του περιεχομένου, σ' όσα δημιουργήματα τó θεωρεί άπαραίτητο, άφ' ενός για την κατανόηση της βαθύτερης ούσίας της κριτικής του, άφ' άλλου για προσανατολισμό των άναγνωστών που ίσως δέν ήλθαν εις άμεση επαφή με τó πρωτότυπον. (κ.3)

στ) έχει την ίκανότητα να έμβαθύνει σε όλα τα σημεία που άντέχουν σε μιá ύπεύθυνη κριτική, διεισδύει στο βάθος τους και χειραγωγώντας βοηθεί τον άναγνώστη για να νοιώσει και κείνος την ούσία του έργου. Δέν άρκείται δηλ. στην ποσοτική ή έπιφανειακή άνάλυση ενός έργου, αλλά έπιμένει και εις την ποιοτική έμβάθυνση επί πάσης λεπτομερείας. (κ.4)

ζ) άποφεύγει κάθε είδος έπιδείξεως ή άυτοδιαφημίσεως, γνωρίζοντας ότι έχει υποχρέωση να καταπνίγει τó προσωπικό έγω άνα πάσαν στιγμήν (κ.5)

η) έχει άρτίαν έγκυκλοπαιδική και έν γενεί καλλιτεχνική κατάρτιση, είναι δε λακωνικός και πρό παντός σαφής στη διατύπωση των διανοημάτων του. (.6)

θ) είναι άμερόληπτος στις άπόψεις του, τις έκφράζει δε με άκραν ευθύτητα, χωρίς περιστροφές και διφορούμενες ύπεκφυγές. (κ.7)

ι) είναι ειλικρινής και άποφεύγει την κολακείαν διότι την θεωρεί ταπεινό και βλαβερό μαζί έλάττωμα, άσυμβίβαστο με τó λειτουργήμα του κριτικού. (κ.8)

Την εύθυκρσία δέν την αναφέρω ως προτέρημα, διότι αύτή είναι προϋπόθεση χωρίς την οποία δέν μπορεί να έννοηθί κριτικός. Άλλά υπάρχει και μιá δεύτερη βασική προϋπόθεση: ότι ο κριτικός έχει σωστά μέτρα και σταθμά με τα όποια ξεχωρίζει τó ώραίο από τó άσχημο, μ' άλλα λόγια ότι διαθέτει άντικειμενικά κριτήρια. Αυτό όμως δέν είναι και τόσο εύκολο. Τó να συνειδητοποιήσει κανείς όρθά άντικειμενικά κριτήρια άναταποκρινόμενα με την κοινή γνώμη και τον μέσο άναγνώστη, είναι κάτι τó πολύ δύσκολο. Δέν υπάρχει άσφαλώς κριτικός που να θεωρεί έσφαλμένα τα κριτήρια που χρησιμοποιεί, κι' όμως είναι άναμφισβήτητον ότι δέν είναι λίγοι εκείνοι που χρησιμοποιούν έσφαλμένα τοιαύτα. Βέβαια ή άντικειμενικότης των κριτηρίων θά έλθη με πολυετή πείρα, με μελέτη δικών μας και ξένων άξίων προτύπων και με έντατική προσπάθεια προς έξέλεξιν της γνώμης μας σε κάθε τί που προηγήθηκε, κατά πόσον δηλ. έπαλήθευσε ή όχι. Δέ θέλω βέβαια να πώ ότι σωστό είναι ό,τι οι περισσότεροι πιστεύουν' σε ζητήματα ίδιως ποιοτικού βάθους, είναι άδύνατο να στηρίζεται κανείς στην κοινή γνώμη, διότι απλούστατα ο πολυς κόσμος σ' αυτές τις περιστάσεις έχει τόσο πολλές άνεύθυνες γνώμες, ώστε είναι σαν να μην έχει καμμίαν άπολύτως. Τις περισσότερες όμως φορές, σε περιπτώσεις έργων όχι έξαιρετικών αλλά μετρίων καθημερινών δημιουργημάτων, ή κοινή γνώμη δέν πέφτει έξω, είναι δε πολύ επικίνδυνο τó να επιδιώξει ο κριτικός να δώσει δικό του νόημα σε σημεία απλά που ο πολυς κόσμος τά βλέπει κατά τó δικό του συνήθη τρόπο. Ο κριτικός δηλ. φείλει να λαμβάνει ύπ' όφιν και να σέβεται την κοινή γνώμη, ούδέποτε όμως να χειραγωγείται τυφλά από αύτήν, έκμηδενίζοντας την άτομική του γνώμη.

Η εύθυκρσία είναι ίσως ένα χάρισμα, ένα ταλέντο κληρονομικό, και επιδέχεται έπομένως πολλή ή λίγη καλλιέργεια' ή άντικειμενικότης πάντως των κριτηρίων είναι έξ ολοκλήρου επίκτητο προτέρημα που προϋποθέτει πολύ μόχθο, διότι άλλως ο κριτικός θά κινδυνεύει διαρκώς να είναι άπροσγεϊώτος και άνεδαφικός στις κρίσεις του.

Άλλά και ο δημιουργός πρέπει να είναι λίγο πολύ κριτικός του έαυτού του και μάλιστα άυστηρός κι' άμειλικτος. Να ζή με την επιδίωξη του τελείου στο κάθε τί, και να είναι έτοιμος να ξαναχύσει σε νέα έξωτερική μορφή ό,τι δέν ίκανοποιεί άπόλυτα. Τό τέλειο, είναι άσφαλώς άδύνατο να τó φθάσει κανείς. Μπορεί, σαν τη σκιά, να τó κυνηγά καθένας διαρκώς και να τó προσεγγίζει με μιá συνεχή υπέρταση κι' άνάταση του έαυτού του, με προσπάθεια και μόχθο, τέλος δε με μιá βασική προϋπόθεση να μη μένει ποτέ ο ίδιος ίκανοποιημένος από τον έαυτό του και από τó δημιούργημά του.

ΕΝΑΣ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Με πολλή χαρά παρουσιάζω σήμερα στο αγαπητό μου Κυπριακό κοινό ένα από τους νεώτερους ποιητές μας, τον Τάκη Τσιάκο. Δεν είναι η πρώτη φορά που μου δίνεται η ευκαιρία να μιλήσω γι' αυτόν. Τον είχα παρουσιάσει ευρύτερα, στην 'Αθήνα, στις 27 'Ιανουαρίου του 1954, σε μία όμιλία μου, στην αίθουσα της Στέγης Γραμμάτων και Καλών Τεχνών, που δημοσιεύτηκε στην «'Ηπειρωτική 'Εστία» (τεύχη Μάρτιος—'Απρίλιος—Μάιος 1954) των 'Ιωαννίνων, το εξαιρετο αυτό πνευματικό ὄργανο, που προσφέρει τόσες υπηρεσίες, στην υπόθεση της 'Ηπείρου.

'Ηπειρώτης και μάλιστα Βορειοηπειρωτής είναι ο Τάκης Τσιάκος. Γεννήθηκε το 1909 στο 'Αργυρόκαστρο, το υποδουλωμένο—άλλοιμονοι ακόμα—στον ἐπείσχυνο αλβανικό ζυγό, που οι Μεγάλοι ἐννοούν να το κρατούν μακριὰ ἀπ' τὴ φυσική τους μητέρα, τὴν 'Ελλάδα. Πατριδολάτρης είναι ο ποιητής μας κι' ἀγωνίστηκε κι' ἀγωνίζεται για τὰ ἱερά χώματα τὰ θαμμένα με σίμα και δάκρυα, που τὰ τραγούδησε σ' ἐμπνευσμένους του στίχους.

'Απ' τὰ 1930, γράφει ο Τάκης Τσιάκος, σε διάφορα περιοδικά, μὰ το 1936 ἔκανε τὴν πρώτη του ἐμφάνιση με τὴ συλλογή του: «Σβυσμένοι 'Αντίλαλοι», πρὸ τὴν ἀκολούθησαν ἄλλες δυὸ συλλογές: «'Αμμουδιές και ξέρες» το 1945 και «Πεταλίδες» το 1949.

Ποιητής τῆς παραδόσεως, ο Τσιάκος ἀνανέωσε τὴν παράδοση με τοὺς ἐντελῶς προσωπικούς ἐκφραστικούς του τρόπους, πάντα ἐμπνευσμένος, τραγουδώντας τὴ φύση, τὴ θάλασσα και τὸν ἔρωτα. Καί τὴ θέση του, ἀνάμεσα στοὺς συγχρόνους, τὴν κατάρχησε με τὸ ἀναφισβήτητο ταλέντο του, που τὸ χαιρέτισαν ἐνθουσιαστικά ο Μαλακάσης, ο Τέλλος 'Αγρας, ο Ροδᾶς, ο κ. Αἰμ. Χουρμούζιος που ἔγραψε ἀνάμεσα σ' ἄλλα, αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικά στὴ «'Νέα 'Εστία» τῆς 15 Μαρτίου 1950: «Κάποιες παλαμικές ἀπηχίσεις διακρίνω στοὺς στίχους του και στὴ μαστορεμένη μετρική του, ἀλλὰ και στὴν καλλιέργεια τῆς ρίμας. Καί τὸ λεκτικὸ του ἔχει κάτι ἀπὸ τὸν παλαμικὸ ἀνδρισμό. 'Ακόμη και στὴν ἡδυπάθεια τοῦ στίχου ο νέος αὐτὸς ποιητής θυμίζει τὸ γέρο δάσκαλο... Χαίρεται κανεὶς ὅταν οἱ στίχοι τῆς παραδόσεως δὲν γίνονται στὴν ἐποχὴ μας κοινοῦτοι και πληχτικοί. Καί ο κ. Τσιάκος κατορθώνει νὰ τοὺς χαρίζει ζωή».

'Απ' τὸ 1950, που ἔγραφε ο κ. Χουρμούζιος τὴν κριτικὴ του ὡς σήμερα, ο Τάκης Τσιάκος ἔπαψε ν' ἀπηχί τὸν Παλαμά. 'Απόχτησε δική του προσωπικότητα, ἡ φαντασία του πλουτίστηκε, ὁ στίχος του ἔγινε γοητευτικός, παιχνιδιάρκος και τὸ τραγούδι του, πότε συγκινημένο με κάποια πικρὴ γεύση στὸ βάθος, πότε ἀνάλαφρο, ἀέρινο, ἔγινε τέχνη σμιλευμένη με ὑπομονή, ὅπου συχνὰ τὰ διαμάντια λαμπυρίζουν.

Οἱ ἀναγνώστες τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» θὰ κρίνουν ἀπ' τὰ τρία τραγούδια τοῦ Τάκη Τσιάκου, ἂν οἱ ἐπαινοὶ μας εἶναι ὑπερβολικοί.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΤΟ ΚΑΡΑΒΙ

Στὸ Γιώργο Πράτσικα, τὸ λογοτέχνη κι' ἀδερφό.

Νάχα ἓνα καράβι, ἓνα καράβι,
στὸ γιालένιο κύμα νὰ πηδᾷ.
Νάμουν καπετάνιος, καπετάνιος,
σὲ μιὰ γεφυρούλα τόση δά.

Τὰ λιμάνια, Θεέ μου, ὦ! τὰ λιμάνια
πόσο εἶχα θαυμάσει και διψῶ...
Κρέμασα τοὺς πόθους μου κι' ἀπόπεσα
σὲ χλωμὸ φεγγάρι και λειψό.

Κρέμασα τοὺς πόθους! Κι' ἔτσι μείναν:
ἀπλωτὸ πανὶ που ἀκίνητεί.
Νάχα ἓνα καράβι, ἓνα καράβι,
νὰ τὸ κάμω, τώρα, νὰ τὸ κάμω τί;

ΣΥΓΓΝΩΜΗ

Μοιράστηκα στά δυό, μὰ δὲ μπορεῖ
τοῦτο τὸ μοίρασμα μου νὰ κρατήσῃ.
Πάρε με χέρι-χέρι. Ὠραῖα στὴ δύση
νὰ νοιώθῃς μιὰς καρδιάς τὴ θαλπωρή.

Σὲ πόνεσα; Μὴ κλαῖς! Σὲ νέο κλαρί,
ἢ ἀγάπη, νέος ἀνθός, θὰ ξανανθίσει.
Μὴ μὲ μισεῖς. Μὲ πνίγουνε ἄλλα μέση,
κί' ἔχω δαρεῖ πολύ. Κί' ἔχω δαρεῖ...

Καὶ πίστεψε: Τὰ τόσα καρδιοχτύπια
ποῦ πέρασα στὴ μέθη μου ὅταν ἦπια
(μὰ τὸ φαρμάκι τώρα ποῦ ρουφῶ!),
κί' ἂν θέλγονταν ὁ νοῦς δοσμένος στ' ἄλλα,
μοῦ κάμαν τὸ κρασί στάλα τὴ στάλα,
στιφὸ. Πολὺ στιφὸ! Πολὺ στιφὸ!

ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Στὴν ἀσίγαστη θάλασσα
τὴν καρδιά μου ἔχω ἀφήκει
ποντοπόρο σκαρί.
Τῆς ἀσίγαστης θάλασσας
—κί' ἂν μὲ δέρνει θαρῶ
τὸ μπουρίνι τῆς μοίρας μου—
Μοῖρα, σ' ἔχω χαρεῖ
στὴν ὄρμη, ποῦ ἀπ' τὰ θάθη τῆς
ξερριζώνει τὸ φύκι.

Σὲ νησιά κί' ἐρημόνησα,
μ' οὔδε σῶμα οὔδε στάξη,
πεταμένα ὡς ἐγώ,
μεθυσμένο τῆς θάλασσας
—σὲ νοτιές νὰ ριγῶ,
σὲ βορειάδες νὰ καίγουμει—
νικητὴ, ναυαγὸ,
θὰ μοῦ βρεῖς τὴν ἀνάσα μου!
κί' ὅσο ὁ κόσμος θαστάζει!

Πίστεμέ με: Γεννήθηκα
μὲ τὴ θάλασσα ἀντάμα,
μὲ τὴ θάλασσα ἐντός.
Στὴν ὄρμη τῆς νὰ χαίρουμει
τὸ θολὸ τοῦ παντός.
Στοὺς γαλάζιους ὀρίζοντες
νᾶναι ὁ νοῦς μου μουντός.
Νᾶναι τάμα οἱ ἀντάρες μου
καὶ τὸ ἀσίγαστο τάμα!

Πίστεμέ με: Μιὰ θάλασσα
καὶ ἡ καρδιά μου! Μιὰ ζάλη!
Κί' ἀνεμίζουν καφτοὶ
τῶν μυστήριων οἱ σίφουνες

.....
Νὰ υπερδεύω τὴ θάλασσα
μὲ τὴ θάλασσα αὐτὴ.
Νὰ μπερδεύω τὴ θάλασσα
τῆς καρδιάς μὲ τὴν ἄλλη.

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Η ΕΚΘΕΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΑΚΗΣ ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ

Τὸν περασμένο μῆνα ἔγινε στὴν Ἀθῆνα μὲ μεγάλη ἐπιτυχία, στὴν αἴθουσα ΑΔΕΑ ἢ ἀπὸ μακροῦ ἀναμενόμενη Ἐκθεση Ζωγραφικῆς τοῦ συνεογάτη μας κ. Τάκη Φραγκοῦδη. Ἐντὶ ἄλλων σημειώ-
ματων παραθέτομεν κατωτέρω μερικὰ ἀ-
ποσπάσματα κριτικῶν, πῶς ἐδημοσιεύ-
θησαν στὴς Ἀθηναῖες ἐφημερίδες γιὰ
τὴν Ἐκθεση τοῦ φίλου καλλιτέχνη.

«Ἐρευνητὴς ἀταπαλόνητος μελετᾷ δι-
αρκῶς τὶς σχέσεις τῶν χρωματικῶν τόνων,
τὴν ἐπίδρασι τοῦ φωτός ἐπὶ τῶν ἀντικειμέ-
νων, τὰ προβλήματα τῆς δομῆς, μελετᾷ
ἀκόμη καὶ τὴν ἐξέλξει τῶν συγχρόνων καλ-
λιτεχνικῶν κινήματων. Ἡ ἀπλή ἀπεικόνι-
σις τὸν ἀφίνει ἀδιάφορο. Πασχίζει ν' ἀπο-
γυμνῶν τὰ πράγματα ἀπὸ κάθε περιττο-
φόρο καὶ νὰ τὰ πλουτίζει μὲ τὴ δική του
εὐαισθησία. Περισσότερο διανοητικὸς καὶ
λιγότερο συναισθηματικὸς ὁ Τάκης Φραγ-
κοῦδης, ἀπευθύνεται κυριώτερα στὸ πνεῦμα
μας. Μὲ τὴ συχνὰ κυβητικὴς συνθέσεις
τοῦ, τὰ παχιά π-γίραματά, πῶς κάνουν
τ' ἀντικείμενα νὰ προβάλλουν ἀνάγλυφα,
τοὺς καταγυμνῶσι καὶ τὶς διαθλάσεις τοῦ
φωτός καὶ τὸ ζευγόρωμα τῶν ἀντιθέτων
ἐκρηκτικῶν χρωμάτων πῶς παράγουν μιὰν
ἀντιστικτικὴν ἁρμονία, μπορεῖ νὰ μὴ λικνί-
ξῃ τὴν ψυχὴ μας, νὰ μὴ τὴν ὀδηγῇ στοὺς
κοσμοὺς τοῦ ὄνειρου, βέλγει, ὁμῶς, τὴν
δρασί μας καὶ φέρνει στὸ νοῦ τὸ στα-
σμοῦ...» (Ἐ θ ν ο ς) 26.10.55. Σπ.
Παναγιωτόπουλος).

«Ἡ ν' ἀ ἐργασία τοῦ συμπαθοῦς καλλι-
τέχνη ἐνταί προικισμένη μὲ πολλὰ προ-
τερήματα. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς
εἶναι λογικὴ ἀσφάλει, σχέδιο μελετημένο
καὶ σίγουρο, σπάνιες ἁρμονίες, κλιμακα
χρωματικὴ ἐναλλαγσομένη μὲ μέτρο, καὶ
πληγαιοσ λυρισμοῦ...» (Ἐ Α κ ρ ὀ π ο λ
ι ς) 27.10.55. Μ. Χ. Κωνσταντόπου-
λος).

«... Ἡ πιὸ ἐνδιαφέρουσα ἐκθεσις εἶναι
ἀναμφισβήτητα, τοῦ κ. Τάκη Φραγκοῦδη
(Γκαλλερὺ Ἀδελ). Πλούσια ἐργασία ἐνὸς
καλλιτέχνη πῶς γυρεῖται τὴν ἀλήθεια τῶν
μορφῶν μέσα ἀπὸ τὴ γωνίαις καὶ ἀ ἐπιπέδα
καὶ πῶς κατορθώνει μὲ τὴ μέθοδο αὐτὴν
νὰ δῆν ἀνάγλυφον τὴν δραματικότητα τῶν
συνθέσεών του...» (Β ἦ μ α) 1.11.55.
Α. Σ.).

«... Ὡς τώρα ὁ Φραγκοῦδης ἔκαμνε
μὲ τὰ ἔργα τοῦ ἐπικλήσει: στον κυβισμό.
Ἡ γεωμετρία τῶν σχημάτων πλησιάζει πρὸς
τὴ Γῆ καὶ τὶς φυγοδρῆς τῶν πινάκων του,
χωρὶς ὁμῶς οὐσιαστικῶς νὰ τὴ ἐνορχη-
στρώνῃ στὴν πρismaticὴ ἀνάλυσι τοῦ σχή-
ματος καὶ τοῦ χρώματος... Μὲ τὸ «Συμ-
φωνία στὸ γαλάζιο» γίνεται ἡ ἀπαρχὴ τῆς
πολυεδρική: ἀναλύσεως τῶν εἰκαστικῶν μα-
ζῶν μὲ τοὺς τόνους τοῦ γαλάζιου χρώμα-
τος. Γιὰ πρώτη φορὰ ὁ ζωγράφος ἀπλώνει
τὸ πρόβλημά του σ' ἄλλες τὶς διαστάσεις
τοῦ πίνακος, ἐνδιαφερόμενος ὄχι πιά γιὰ τὴ
μίμησι τοῦ ἀντικειμένου, ἀλλὰ γιὰ τὴ λυ-
ρικὴ ἔρμηνεία τῆς συλλήψεω: του μὲ τὰ
στοιχεῖα τοῦ χρώματος καὶ τῆς κατασκευ-

αστικῆς οὐσίας τοῦ θεματός του. Μὲ τὸν
πίνακα αὐτὸν ὁ Φραγκοῦδης κατέκτησε ἐνα
ἔδαφος πῶς χρόνια τώρα ἔρευνα καὶ πο-
θεῖ. Εἶναι ἡ ἀπαρχὴ μιᾶς νέας περιόδου γιὰ
τὶς καλλιτεχνικῆ: τοῦ ἐπιδιόδεξι, πῶς πρέ-
πει τώρα νὰ τὴν συνειδητοποιήσῃ περισσό-
τερο καὶ νὰ προχωρήσῃ στὴν πληρέστερη ἀ-
νάπτυξί τῆς». (Κ α θ η μ ε ρ ι ν η) 6.
11.55. Ἄγγελος Προκοπίου).

«... Στὰ 36 λάδια καὶ στὰ 15 σχέδια
πῶς ἐκτίθενται στὴν Ἀδελ, ἐμφανίζεται ἕ-
νας τολμηρὸς σχεδιαστὴς κ' ἕνας τολμηρο-
τερος χρωματιστὴς. Χρησιμοποιώντας τὰ
συμπληρωματικὰ χρώματα ὁ Τάκης Φραγ-
κοῦδης φθάνει συχνὰ εὖ λαμπρὰ χρωματι-
κὰ ἀποτελέσματα. Τὴν ἴδια τὸλμη δειχνεῖ ὁ
Φρ. καὶ στὴ σύνθεσι, Ἐκείνα ἔτα ζευγάρια
στὸ πάρκο», μὲ τὶς κομψὲς γαλάζιες φυγο-
δρῆς καὶ τὴν ἀξιοπρόσεκτη κίνησι, εἶναι ἕνας
ἐπιτυχημ νος, συνθετικὸς ἀκρόβατισμός. Ἐ-
να ἄλλο ἔργο τολμηρὸ στὴ σύνθεσι τοῦ
εἶναι τὸ «Ἰσραϊτικὸ», μὲ τὶς δύο φυγοδρῆς
τοποθετημένες στὸ ὄπαιθο καὶ ἐκτεθειμέ-
νες στὸ ἀπλετο φῶς. Τὸ «Ἀθηναϊκὸ μπαρ»
ἀρ. 27 εἶν' ἕνα ἔργο ὄπου ὁ Τάκης Φραγ-
κοῦδης φανεράναι, κατὰ τὸν πιὸ κατηγο-
ρηματικὸ τρόπο τὶς συνθετικὲς του ἰκανό-
τητε: καὶ τὸ προτέρημα νὰ δῆν ζωὴ κ'
ἐκφρασι στὶς φυγοδρῆς τὸς σχεδιασμένες
μὲ κέρη καὶ κάποια ασυρρικτὴ διάθεσι. Σὲ
κανένα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ δὲν βλέπομε αὐ-
τὲς τὶς φυγοδρῆς μὲ τὴν ἑλίγη ἀκίνησια
καὶ τὶς καραγκιοδικὲς διαστάσεις πῶς ἐμ-
φανίζονται δυστυχῶς ὄχι σπανία στὰ τοπία
πολλῶν ζωγράφων μας...» (Β ρ α δ ο υ
ν ἦ) 31.10.55. Δ. Κολλονάς).

«... Ἡ νέα ἐργασία τοῦ κ. Φραγκοῦδη
εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα. Ὁ καλλιτέχνης,
προικισμένος μὲ τὸ ἑξαιρετὸ ταλ ντο, μᾶς
ἔδωσε στὴν τελευταία του ἐκθεσι τὸν καλυ-
τέρου τοῦ εαυτοῦ. Ὅλα τὰ ἔργα τοῦ, ἀν-
ἀφαίρεση κανεῖ μερικὰ μόνον, εἰς τὰ ὁ-
ποια γίνεται καταχρησις γεωμετρικῶν σχη-
μάτων καὶ φωτισμοῦ, ἔχουν τὴν σφραγίδα
εὐσυνειδησίας καὶ μελετημένης δουλειᾶς,
πλασιασμένη ἀπὸ στοιχεῖα εὐαισθησίας καὶ
πλούτου πηγαιου λυρισμοῦ...» (Ἐ Α π ο γ
ε υ μ α τ ι ν ἦ) 31.10.55 Μιχ. Κων-
σταντόπουλος).

Κ. Γρ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κώστα Οὐράνη: «Γλαυκοὶ Δρόμοι—
Βορεινὲς θάλασσες» Ταξίδια, Τόμος Γ1.
—Σελ. 320, Βιβλ. τῆς «Ἐστίας», Ἰω-
άννου Δ. Κολλάρου & Σίας, Α.Ε. 1955.

Ἡ Κυρία Ἐλένη Οὐράνη συνεχίζει μὲ
τὴν ἴδια εὐλαβικὴν στοργὴν καὶ μὲ τὴ
συμπαραστάση τοῦ Ἐκδ. Οἴκου Ι. Δ.
Κολλάρου τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἀπάντων»
τοῦ ἀλησμόνητου Κώστα Οὐράνη. Δυὸ
τόμοι προστέθηκαν ἀμέσως στοὺς πέντε
τομὸς εἶχαν ὡς τώρα ἐκδοθεῖ. Ὁ τρίτος
τόμος τῶν ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων μὲ
τὸν τίτλο: «Γλαυκοὶ Δρόμοι—Βορεινὲς
θάλασσες» κ' ὁ δεύτερος τοῦ «Δικοί μας
καὶ Ξένοι».

«Οἱ Γλαυκοὶ Δρόμοι» ἐκδίδονται γιὰ

δεύτερη φορά, συμπληρωμένοι με τις «Βορεινές θάλασσες». Ξαναβούσκουμε και στις σελίδες αυτές, όπως σ' όλες άλλωστε τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Ουράνη, την ίδια μαγεία του ύφους, την ίδια δύναμη της περιγραφής, όλα τα χρώματα μιάς ζωγραφικής παλέτας που ζωντανεύουν μπροστά στα μάτια μας τολπία κι' ανθρώπους. Και πρό πάντων κάτω απ' τις εικόνες και τους χαρακτηρισμούς τον πλούσιο αισθηματικό κόσμο και την ευσθησία του συγγραφέα, την αγιάτρευτη νοσταλγία του για ό,τι δεν υπάρχει πιά, το πάθος του για τη λύτρωση της ανακαταπολητής ψυχής του και την αιώνια ρέμβη του γεννιέται μέσα του απ' τους έκστατικούς δραματισμούς του μπρός στις νεκρές πολιτείες που «ζούνε στο περιθώριο του καιρού μας». Έτσι τα ταξίδια του Ουράνη, όλα τα ταξίδια του, ήπρηξαν για τον αθεόαπύτου αυτόν μελαγχολικό και ρομαντικό από ιδιοσυγκρασία άνθρωπο, «ένα μέσο δ ι α φ υ γ η ς», όπως έξηγγει ο ίδιος στο προλογικό του σημείωμα, από τη σύγχρονη ζωή: «τόν πυρετό, τις ανησυχίες, τα προβλήματα—και τη ρουτίνα της». Τη διαφυγή αυτή την αισθανόμαστε και τη γενόμαστε σε κάθε σελίδα του ωραίου, του συναρπαστικού αυτού βιβλίου. Όποιοδήποτε κεφάλαιο κι' αν διαβάσετε, θα γίνετε αιχμάλωτοι της γοητείας που αναδίδεται απ' τον έξοχο αυτό πεζογράφο. Ποιό είν' άραγε το μυστικό του ταλέντου του; Βέβαια, ή ευσθησία του, συχνά ευσθησία γυναικεία, άγχαίο ο λυρικός τόνος που αναβλύζει πηγαίως, το άανάλαφο χούμορ που δεν άπορρίχτει συχνά τη σχολική διάθεση, ή βαθιά νοσταλγία των περασμένων, και ή δραματικότητα που διαφαίνεται στο βάθος μέσ' απ' τα παιχνιδίσματα της φαντασίας. "Όλ' αυτά συνθέτου, νομίζω, την προσωπικότητα του Ουράνη, που ήπρηξε «ένας άνθρωπος τραγικός». Κι' απ' το έσωτερικό αυτό δράμα του συγγραφέα, το άνιαιο, ξεσπούν οι άνθρωπνες, οι πονεμένες κραιγές του μπρός στην όδυνηρή πραγματικότητα, που δέ μπορεί ν' άφομοιωθεί με τον ψυχικό του κόσμο, μέσ' απ' το πλαίσιο των ταξιδιωτικών του περιπλανήσεων και των μελαγχολικών ρεμβασμών του. 'Απ' τη στάση του αυτή μπρός στη ζωή, άπ' τη τραγική γνώση του ότι όλα παροόχονται, άπ' την κωντερή άνάμνηση του παιδικού παραδείσου, άπ' τη μεταφυσική άκόμα άγωνία του, άπ' την καρτερική ενάτηνηση του θανάτου τα τελευταία σκληρά

χρόνια της μαρτυρικής ζωής του, άπ' όλ' αυτά προόρχεται το άκατανίκητο θέλητρο της πεζογραφίας του και το ενούitement που έξασκει σ' όποιο διαβάσει τις σελίδες του με άγάπη και κατανόηση.

Στην 'Αδοιατική, στη Μεσόγειο με τις χώρες του φωτός, στην Αίγυπτο, στην Παλαιστίνη και στο θεοβάδιον Όρος Σινά ταξιδεύουμε με τους «Γλανκούς Δρόμους». Στην Όλλανδία και το Βέλγιο με τις «Βορεινές θάλασσες». Και είναι ένα ταξίδι άλήθεια τόσο ζωντανό, τόσο παθητικό, που συμμετέχουμε και γενόμαστε μ' όλες μας τις αισθήσεις, μ' όλη μας την ύπαρξη, τις εντυπώσεις του συγγραφέα. "Όπως κι' εκείνος, μένουμε και μεις έκστατικοί μπρός στις πόλεις, στα τοπία, στις εικόνες που ξετυλίζονται στα μάτια μας. Ζούμε με τη φαντασία μας έντατικά την τόσο ποιητικά αναπλάσμενη πραγματικότητα, γιατί ο Ουράνης είναι ποιητής και ζωγράφος μαζί, έμπροσειονιστής μάλιστα ζωγράφος, που φιλοτεχνει με άγάπη τους πίνακές του και τους προβάλλει μ' όλα τους τα φανταχτερά χρώματα, αλλά και τότε μ' εκείνο το μονυτό, το γριζό χρώμα—το χρώμα της ίδιας του της ψυχής. Καταθλιπτικό είναι κάποτε το αισθημα γιατί καταθλιπτικές είναι και οι πολιτείες που το γέννησαν. Πώς να μη μελαγχολήσεις για τη Ραγούζα, «μιά πολιτεία ούτε ζωντανή, ούτε πεθαμένη», που άφοι γνώρισε στους μακρούς αιώνες της ζωής της δόξες κι' ανησυχίες, πλούτη και δυσκολίες, είναι τώρα άποτραδηγμένη από τη ζωή κι' άπομονωμένη στην περηφάνειά της; Πώς να μη όνειρευτείς τη χλιδή του Διοκλητιανού, του Ρωμαίου Αύτοκράτορα στο πολυτελές του άνάκτορο, στο Σπαλάτο; Πώς να μη σε συνεπάσει το παλιό, το νεκρό Ζάγκρομλ του Μεσαίωνα, με τα παλαιά μέγαλα και τους έρημους δρόμους του, που κοιτάται βυθισμένο στη νάρκη του; Οι συναισθηματικές όμοις αυτές εντυπώσεις διανθίζονται κι' από την αναδρομή στην ιστορία κάποιες ιστορικές πιειλιές όλοκληρώνουν το ζωγραφικό πίνακα. Έτσι ξαναζούμε για λίγο την έποχή του Διοκλητιανού, τη Ρόδο των Κάστρον και των Ίπποτων, την άρχαία Λίνδο, τις όρες της Λευκωσίας, την άγέρουση όμορφιά του Μπελλαλαάς. Βυθίζομαστε στους αιώνες των Πυραμίδων και της Σφίγγας, περιδιαβάζουμε το παλιό Κάιρο, άκούμε τους χτύπους της καρδιάς του Νείλου, που ξει και τρέφει όλη την

Αίγυπτο, απολαμβάνουμε ὅλη τὴ φαντασμαγορία καὶ τὴν κίνηση τοῦ Χάιν Χαλίλ, στὸ μέγα παζάρι τοῦ Καΐρου, περνοῦμε ἀπ' τὴν Οὐάσσα, τὴ συνοικία τῶν ἱεροδοῦλων, ὅπου χίλιες γυναῖκες περὶ-που, ἀπὸ κάθε φυλὴ, ποιοῦν τὸ σῶμα τους, ἐπισκεπτόμαστε τοὺς Φαραωνικοὺς ναοὺς καὶ τὴν περίφημη Κοιλιάδα τῶν Βασιλέων.

Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν τοπίων, τῶν εἰκό-νων, τῶν χωρῶν, τῶν λαῶν εἶναι ἀδιάκοπη καὶ ὁ ἀναγνώστης δὲν πλῆττει ποτέ. Πῶς ναὶ πλῆξει μ' ἕναν ὁδῶν ὡς τὸν Οὐράνη; Ὅχι μόνο δὲν πλῆττει, ἀλλὰ συχνὰ ξαναγυρίζει στὶς σελίδες ποὺ διάβασε καὶ κάθε νέο διάβασμα τοῦ δίνει ἐντονώτερα τὴν πνευματικὴ ἀπόλαυση ποὺ ἐνοιοῦσε τὴν πρώτη φορά. Ποτέ πεζογράφος δὲν κατορθώσε νὰ μᾶς δώσει τόσο ζωντανὴ τὴν αἴσθηση τῆς ἐρή-μου ὅσο ὁ Οὐράνης, περιγράφοντας τὴ Σιναϊτικὴ Ἔρημο, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν πανάρχαια Μονή. Ἄλλωστε ὅλες οἱ σελίδες οἱ ἀπερομῆνες στὸ Θεοβαδίστον Ἔρος εἶν' ἀπ' τὴς πιὸ ἐνδιαφέρουσες. Μήπως οἱ σελίδες ποὺ ἐμπνεύστηκε ἀπ' τὴν Παλαιστίνην εἶναι λιγότερο; Καὶ δὲν εἶναι κείμενα ποὺ πάλλονται ἀπὸ ποίηση, ἀπὸ συγκίνηση οἱ «Βορεινὲς θάλασσες»; Ὅλος ὁ θλιμμένος, ὁ ἀνικανοποίητος Οὐράνης βροῖζεται μέσα σ' αὐτά. Τὸν φαντάζομαι μόνο ν' ἀνεῖξει τὴ Βόρεια Θάλασσα, νὰ ρεμβάζει κοντὰ στὰ ὀλλανδικὰ κανάλια, νὰ σιτριάζει στὴν ἀνάμνηση τῆς Λαίδης Μπραουνφάηλδ, νὰ περιδιαβάσει στὸ Σλόιτς, τὴ μικρὴ ὀλλανδικὴ κομῶπολη, μὲ τὴν καθαρὴ πλατεῖα του τὰ ξανθὰ κορίτσια του, τὴν παλιὰ του ἐκκλησίαν καὶ τὶς βοογῆς του. Τὸ Σλόιτς— μὰ ἀπ' τὶς ἐξαιρέτες σελίδες τοῦ Οὐρά-νη, ὅπως καὶ οἱ σελίδες γιὰ τὴν πεθαμένη Μπρούτς, τὴ μελαγχολικὴ Βενετία τοῦ Βορρά.

Σὲ ποῖο κεφάλαιο αὐτοῦ τοῦ βιβλίου νὰ σταθεῖς, ποῖο νὰ διαλέξεις, ποῖο ν' ἀγαπήσεις πιὸ πολύ; Καθένα ἔχει τὴν ἀσύλληπτη γοητεία του καὶ καθένα εἶναι ἡ «πρόσκληση γιὰ τὸ ταξίδι». Κλείνομε τοὺς «Πλανοὺς Δρόμους» καὶ τὶς «Βορεινὲς θάλασσες» σὰ μεθυσμένοι ἀτόνα γλυκὸ, γευστικὸ ποτό, μὲ τὴ διάθεση νὰ ξανανοῖξομε τὶς ὠραῖες αὐτὲς σελίδες καὶ νὰ μεθύσομε ξανά. . . Κι ἀλήθεια, ἀνοίγομε καὶ πάλι τὸ βιβλίο καὶ ἀπολαμβάνομε καὶ πάλι τὸ ταξίδι ποὺ δὲν τελειώνει ποτέ — τὸ μοναδικὸ μέσο διαφυγῆς ἀπὸ τὴ μίσηρη καθημερινὴ ζωὴ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Κώστα Οὐράνης: «Δικοί μας καὶ Ξένοι». Τόμος Β'. Σελ. 280, Βιβλ. τῆς Ἑστίας, Ἰωάννου Δ. Κολλάρου καὶ Σίας, Α. Ε. 1955.

Ὁ Κώστας Οὐράνης δὲν εἶναι μόνο ὁ ἐξαισιος τραγουδιστής, ὁ περιπαθὴς ταξιδιώτης, εἶν' ἀκόμα, σὲ κάποιες ὥρες του, καὶ ὁ μελετητής, ὁ κριτικός. Καὶ γαρῶμαστε τὸ ἴδιο τὸν κριτικὸ, ὅπως καὶ τὸν ταξιδιώτη. Βέβαια, τὶς πιότερες ἀπ' αὐτὲς τὶς σύντομες μελέτες ἢ μᾶλλον τα ἄρθρα, τὰ ὑπαγόρευεν ἡ ἐπιχειρητικότητα. Καὶ ὑπάρχει ἴσως κάτι τὸ διαστικτὸ σ' αὐτά. Ἄλλα ὅμως μελετήματα, ὅπως ὁ Μπωτλαῖο, (στὸν α' τόμο τῶν «Δικῶν μας καὶ Ξένων»), ποὺ ὁ Οὐράνης τάγραψε ὄχι γιὰ τὴν ἐπιχειρητικότητα, ἀλλ' ἀπὸ ἐσωτερικὴ ψυχικὴ ἀνάγκη, ἔχουν ὅλη τὴν ἀριστεία μιᾶς κριτικῆς ἐργασίας, ἀποκαλυπτικῆς γιὰ τὶς Προτιμήσεις τοῦ Οὐράνη, γιὰ τὴν ὀξυδερξείαν τοῦ πνεύματος του, τὴν παρατηρητικότητά του, τὸ μέτρο τῆς κριτικῆς διεισδύσεώς του, τέλος γιὰ τὶς ἀγάπες του καὶ τὴν ἀθητικὴ του.

Ὁ δευτέρος τόμος τοῦ «Δικοί μας καὶ Ξένοι» χωρίζεται σὲ τρία μέρη: στὸ πρῶτο βροῖχομε ξανατυπωμένη τὴ βιογραφία τοῦ Ἀγγιλλέα Παράσχου, — αὐτό, ἄλλωστε, εἶναι τὸ κείμενον τοῦ βιβλίου, τὸ *Morceau de resistance*, — στὸ δεύτερο κάποια ἄρθρα γιὰ τὸν Καβάφη καὶ στὸ τρίτο διάφορα Ποιήματα καὶ Στίχια, (κάπου τριάντα).

Τέσσερα ἄρθρα εἶν' ἀπερομῆματα στὸν Καβάφη. Τὸ πρῶτο χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 1933 καὶ τὸ τελευταῖον, τὸ τέταρτο, εἶναι τοῦ 1947. Ὁ Οὐράνης συνάντησε τὸν Καβάφη στὴν Ἄλεξάνδρεια, στὸ σπῆτι του μέσ' τὸ περιβάλλον του, ποὺ μᾶς τὸ περιέγραψαν κατὰ κόρον ὅλοι οἱ μελετητῆς τοῦ ἀλεξανδρινοῦ ποιητῆ.

Ζωντανὸ μᾶς τὸν δίνει ὁ Οὐράνης τὸν Καβάφη, μέσα στὸ φωτεινὸ κῆλυο τῆς ιστορικῆς λάμπας του. Ἡ λάμπα ὅμως δὲν ἔκρυβε τὸν Καβάφη. «Τὸ φῶς τῆς — γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ Οὐράνης — εἶταν τὸ ψυχικὸ του κλίμα. Ἐκεῖνο ποὺ μοῦ ἔκανε ἐ μ ἔ ν α ἐντύπωση εἶταν ὅτι ἡ ψ υ χ ῶ τῶ του Καβάφη κρατοῦσε χ α μ η λ ω μ ἔ ν ο τὸ φῶς τῆς, ὅπως ἡ λάμπα του: ὅτι, ἀν ὁ Καβάφης διατηροῦσε κάτι μ' ἐπιμέλεια στὴ σιὰ, δὲν εἶταν τὸ πρόσποτό του, ἀλλὰ ἡ μορφὴ τῆς ψυχῆς του». Μιὰ ψυχὴ πονεμένη, τυραγισμένη, θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω, μὰ συνείδηση ποὺ, στὸ βάθος, τὴν κατατρῶνον οἱ τύψεις ἐξ

αίτίας μᾶς διαστοφής, πού ὑπῆρξε ὁ γνωμόνας μᾶς ζωῆς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καταραμένης.

Στὰ «Πορτραῖτα καὶ Στίχα» ὁ Οὐράνης ἀγγίζει χίλια δύο θέματα, μὲ μιά ἀλαφράδα μ' ἓνα χιοῦμορ κάποτε, πού εἶναι γοητεία νὰ τὸν παραζοῦθεϊς. Ἄσθη ἐπιαισρότητας, ὅπως ἔκαμε στὴν ἀρχή, πού δὲ χάνουν ὠστόσο ἀπ' τὴν ὅποια ἀξία τους καὶ διαβάζοντα καὶ σημεῖρα μὲ ἐνδιαφέρον. Ἐπειτα καλὸ εἶναι νὰ ξαναθυμόμαστε τὶς μορφές τῆς λογοτεχνίας μας, ὅπως τὸ Μαλακάζη μὲ τὰ περίφημα «Μεσολογγιτικά» τὸν καὶ τὴν περίφημη ἀκόμα ἀπαγγελία του — κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸν λημονῆσει ἂν ἔτιχε νὰ τὸν ἀκούσει, ὅταν ζοῦσε, ἔστω καὶ μιά φορὰ (εἶμαι ἀπ' τοὺς εὐτυχεῖς θαυμαστὲς του πού τὸν ἄκουσαν πολλές φορὲς). (Στὸ ἄρθρο μὲ τὸν Μαλακάζη σημειῶνω ἄ ἓνα τυπογραφικὸ λάθος πού ἀλλοιώνει τὸ νόημα. Εἶναι τυπωμένη ἡ γαλλικὴ λέξη "bourrade", ἐνῶ ὁ Οὐράνης ἔγραψε ἀσφαλῶς τὴ λέξη "boute-de" καὶ ἔτσι τὸ νόημα τῆς φράσης τὸ ἀποκαθίσταται.) Στὸ ἄρθρο γιὰ τὸν Γουπάση βρισκόμασταν ἐπιγραμματικὸ ὄρισμὸ τῆς ποιήσεως, ὅταν ὁ Οὐράνης γράφει πῶς «ἡ ποίηση εἶναι «φαντασία, γοητεία, ὁραματισμὸς, μουσικὴ, ὄνειρο, μέθη, προέκταση τῆς ψυχῆς, αἰσθαλία, ὄλ' αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ καταστάσεις πού εἶναι στοὺς ἀντιποδὲς τῆς ψυχρῆς λογικῆς». Ἀφορμὴ γιὰ τὸ ἄρθρο τοῦ Γουπάση τοῦ ἔδωσε ἡ ζωικὴ τῆς Μ. Π. Ἀγοροπούλου, tristement célèbre, μιὰ ἀνόητης γυναῖκα πού δὲν κατάλαβε γοῦν ἀπὸ τὴ γουταρικὴ ποίηση. Ὁλοζώντανος μᾶς προσφέρεται ὁ Πορφύρας σὰν ἄνθρωπος ζωῆς, συγγινημένες εἶναι οἱ σελίδες οἱ ἀφιερωμένες στὸ λημονημένο Νέη, τὸν ποιητὴ τῶν «Ἀθίδων», περίφημα σαιτάρεται ὁ Ξενοπούλος στὸ ἱστορικὸ — καὶ φεῦ ἀνύπαρκτο πᾶ — γραφεῖο του τῆς ὁδοῦ Εὐριπίδου, πού τὸ θυμόμαστε πολὺ συχνά, δεξύτερες εἶναι οἱ παρατηρήσεις του πάνω στὸν Παῦλο Νιρβάνα, ἓνα λιρικὸ τραγοῦδι, συναρπαστικὸ, οἱ σελίδες του γιὰ τὸ Νίκο Καρβούνη, πονεμένο τὸ κεφάλαιο γιὰ τὴ Μαρία Πολυδούρη, ὅπως πονεμένη καὶ τραγικὴ ὑπῆρξε ἡ ζωὴ τῆς, καὶ χάσμα — ὁ καλύτερος Οὐράνης — οἱ σελίδες γιὰ τὸν Ἰωαννίδη — Ἀφθονιάτη, ὅπου ὁ παιχιδιάρικος λόγος καὶ ἡ σκεπτικὴ διάθεση πού συγγραφᾶ ὀλοκληρώνονται σ' ἓνα πνευματικὸ κοκτέιλ ἀπ' τὰ εὐγενεστέρα.

Ὁλοκληρῆ ἐποχὴ ξαναεῖ, ἀναπλασμένη δημονογικά, στὴν ὥραια βιογραφία τοῦ Ἀχιλλέα Παράσχου. Τὴν εἶχαμε διαβάσει ὅταν εἶχε ἐκδοθῆ, πρὶν ἀρκετὰ χρόνια, καὶ τὴν ξαναδιαβάσαμε μὲ τὴν ἴδια εὐχαρίστηση. Ἡ ἐξιστόρηση τῆς ζωῆς τοῦ ρομαντικοῦ καὶ λημονημένου ποιητῆ, πού ὑπῆρξε τὸ εἶδωλο τῆς ἐποχῆς του, συναρπαστικὴ σ' ὅλα τῆς τὰ καθέαστα, ἂν δὲν μᾶς συμφιλοῦνε μὲ τὴν ποίησίν του — μ' ὄλο, πού, νομίζω, ὅτι ἀδίκῃ ἔχει μπει στὸ περιθώριο (ἴσχυον στὸ ἔργο του κάποια ποιήματα βγαλμένα ἀπ' τὴν καρδιά του, ὄχι χειρότερα ἀπὸ πολλῶν σύγχρονων — μᾶς γνωρίζε σὲ μὴν Ἀθῆνα γραφικὴ, Ξενοιαστή, ὅπου ἡ Χρυσὴ Νολαία ἔπαυσε πρωταρχικὸ ὄλο στὴν ἐξέλιξη τῶν ἐθνικῶν γεγονότων, μ' ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀτίθασο, τὸν ἄρρενωπὸ Ἀχιλλέα Παράσχο.

Ἡ ζωὴ του στάθηκε μιά ἀδιὰκοη δρῶση καὶ θρισκόταν στὸ κέντρο πάντα ὀποιασδήποτε ἐκδηλώσεως πατριωτικῆς. Πιὸ συγγινητικὴ ὅμως καὶ ἀπ' τὴ δρῶση του, τὴν τόσο ἀνιδιοτελεῖ, εἶναι ἡ ἐρωτικὴ τὸν ἱστορία, ὅπως τὸ περίφημο εἰδωλλο μὲ τὴ Μαρία του, Ἀμαλία Σεραφεῖμ ἦταν τὸ πραγματικὸ τῆς ὄνομα, πού τὴν ἀγάπησε μ' ὅλη τὴν τὴ δύναμη καὶ δὲν τὴν ἔχασε ποτέ. Παρηγορήθηκε ὅμως μὲ τὴν Κλειῶ Κλάδου, τὴ νέα καὶ ὥραια γυναῖκα, πού τὸν ἀγάπησε βαθεῖα καὶ τοῦ μινε πιστὴ στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο.

Ὁ Παράσχος ὑπῆρξε, ὅπως εἶπαμε, ἓνα εἶδωλο γιὰ τὴν ἐποχὴ του. Ἡ κοινωνία τοῦ καιροῦ του ὀρμίζονταν σ' ὄνομά του καὶ ὁ λαὸς τὸν λάτρευε κυριολεκτικά. Ἦταν ὁ Ποιητῆς. Ποῖός ἀπ' τοὺς σημερινούς ποιητῆς, δικούς μας καὶ ξένους, μπορεῖ νὰ κανηθεῖ ὅτι ἔφτασε στὸ ἀπογειο τῆς δόξης καὶ τῆς δημοτικότητας, ὅπως ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος; Ὁ Παλαμᾶς διαβάστηκε ἀπ' τοὺς μορφωμένους, ὁ λαὸς ὅμως δὲν τὸν διάβασε ποτέ. Ἡ δόξα τοῦ Παλαμᾶ εἶναι δόξα γραφείου, δὲν εἶναι πανελλήνια. Τ' ὄνομά του ἔφτασε στὰ χεῖλη τοῦ λαοῦ ἀπ' τὴν ἐθνικὴ κηδεῖα του στὴν κατοχὴ, πού ὑπῆρξε ἓνα ἱστορικὸ γεγονός. Ἐπειτα ξεχάστηκε. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸν Σικελιανό. Ὁ πολὺς κόσμος ξέρεει καὶ θυμᾶται τὶς Δελφικεὲς ἑορτές, ἀλλὰ δὲν ἄνοιξε ποτέ τὸ Ἀντικὸ Βίβ. Ἄς προσεράσουμε...

Ὁ Παράσχος, ἀντίθετα, στάθηκε ὁ ποιητῆς ὅλης τῆς Ἑλλάδας καὶ ὄλων τοῦ ἔξωτεροῦ ἐλληνισμοῦ. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης. Διαβάστηκαν καὶ ἀτάληθκαν ὅσο λίγοι ποιητῆς στὸν κόσμο.

Με πολλή αγάπη, με στοργή, έγραψε ο Κώστας Ουράνης τη βιογραφία του Παράσχου. Μας τόν δίνει παλλόμενο από ζωή, μ' όλη την ενάσθητη ψυχή του, και σάν ποιητή και σάν άνθρωπο και τὰ κεφάλαια «Τὰ τελευταία χρόνια» — «Ο θάνατος» είναι απ' τὰ πιο συγκινητικά. Ίσως ο Ουράνης νά τρέφει κάποια αδυναμία γιά τόν ποιητή, τοῦ «'Αλφρέδου» γιά νά μπορέσει ν' αναπλάσει μέ τὴν δεξιότητά του τὴν προσωπικότητά του και τὴ ρομαντικὴ ἐποχὴ του.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Ν. Χιονίδη: «Στιχογραφική». Ἐκδοσὸς «Κυπριακῶν Γραμμάτων», 1955.

Ἡ «Στιχογραφική» τοῦ κ. Ν. Χιονίδη εἶναι χωρισμένη σὲ τρεῖς μεγάλους κύκλους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος ἀναφέρεται στὴν *καθιερωμένη ποιήση*, δηλαδὴ στὴν ἐξωτερικὴ μορφή τῆς ποιήσης, ὅπως τὴ γνωρίσαμε κατὰ παράδοση και συνήθεια. Ὁ δεύτερος κύκλος ἀφορᾷ τὸ λεγόμενον *σοφιστικὸ ἔργο* ὃ ἢ ὑπερρεαλισμὸ μέ τις νέες τάσεις του και ὁ τρίτος, ποῦ ἀπευθύνεται στοὺς κριτικούς και στοὺς ποιητὲς ἐξετάζει τὴν *καθαρή ποιήση* (*poesie pure*) (ἀνεξάρτητα ποιητικῆς σχολῆς) και προχωρεῖ στὴν ἀνάλυση τῶν ἐκφραστικῶν τῆς ποιήσης αὐτῆς μέσων.

Στὸ κεφάλαιο Α', ὃ συγγραφέας ἐκθέτοντας τις ἀντιλήψεις του προσπαθεῖ νά δώσει σαφεῖς ὁρίσματα τῶν ἐννοιῶν τοῦ τόνου και τοῦ μέτρου, ἀν και κάποια ἀσάφεια, γιά τὸν ἀμύητο, μπορεῖ νά δημιουργηθῆ ἀπὸ τὴ φαινομενικὴ σύγχυση *ποιήσης* και ποσότητος τῶν ὁλλοθῶν, στὴν ἀρχαία *προσοδία*. Ὅποσοδήποτε ἀπαραίτητο γιά τὴν πλήρη και ἀκριβὴ κατανόηση τῶν ὄρων αὐτῶν, ὅπως τοὺς ἐννοεῖ ὁ συγγραφέας, εἶναι ἡ γνώση τῆς ἀρχαίας *μετρικῆς*, γιά τὴν ὁποία καλὸν θὰ εἶναι σὲ μιά δεύτερη ἐκδοσὴ τῆς «Στιχογραφικῆς» νά ἀφιερῶσθαι ἓνα μικρὸ κεφάλαιο.

Τέλεια ἀπὸ κάθε ἀποψη εἶναι τὰ ὅσα λέει γιά τὴ μελωδία, τὴ συνζήση, τὴ χασμοδία, τὸν ἦχο, τὸν τόνο κλπ. μέ τὴν πληθώρα και τὴν ἐκλεκτικότητα τῶν παραδειγμάτων του. Ἐπίσης ἄξια μνησθῆναι ἡ θεωρητικὴ ἀνάλυση τῆς *ἐπιπέδου* και *ἐπιπέδου* ἀναγνώσεως και «ἐμβαθύνσεως στὴ μετρική», ἀπὸ τὰ ὁποία καταφαίνεται — ὅπως ἄλλοστε εἶναι ἐμμέσως ἀντιληπτό ἀπὸ τὰ προλεγόμενα τοῦ βιβλίου σου — πὼς ὁ συγγρα-

φέας ἔχει ἐμπρακτὴ γνώση και πείρα τοῦ θέματος ποῦ πραγματεύεται.

Στὸ κεφάλαιο Β' περὶ *μορφολογίας*, ποῦ εἶναι και τὸ τεχνότερο ἴσως τοῦ ὅλου βιβλίου, μέ ἀπόλυτη γνώση και ἐμβριθεῖα τοῦ ζήτηματος ἐξετάζονται τὰ περὶ «Στροφῆς», τοῦ κυρίως «μέτρου» καθὼς και τὰ διάφορα εἶδη ὁμοιοκαταληξίας τοῦ στίχου σ' ὅλες τις πλούσιες και πολίμορφες ποιητικὲς του. Ὁ συγγραφέας ἔχει δέβια ἀπ' ὄψη του και τὸν *πονητή* του, σὲ κεφάλαιο αὐτό, Ἡλία Βουτεριδῆ (Νεοελληνικὴ Στιχογραφική— Ἀθήνα 1929), ἀλλὰ τὸν υπερβάλλει κατὰ πολὺ γιατί και πλουσιώτερος σὲ παραδείγματα εἶναι (πολὺ δὲ πὸ ἀριστοτεχνικὰ) και διευσδυτικώτερος στὸν ἀπεραντο μηχανισμό τοῦ στίχου και τῆς στροφῆς παρουσιάζεται. Τὸ μόνο, γιά μᾶς, μειονέκτημα τοῦ πλούσιου αὐτοῦ κεφαλαίου εἶναι ὅτι παραλείπει ὁ συγγραφέας — ἐκτός ἀπὸ ἀραιὰς ἐξαιρέσεις — ν' ἀναφέρῃ τ' ὄνομα τῶν ποιητῶν τῶν στίχων τούτων, ποῦ μόνον και μόνον και πᾶσι τὴν πληρότητα τοῦ ἔργου του, κυρίως ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς διδακτικῆς. Σὲ δεύτερη ἐκδοσὴ (ὅπως τὸ ὑπόσχεται ὁ συγγραφέας στὸν ἐπιλόγόν του) ἐλπίζομε πὼς και ὡς πρὸς τὸ σημεῖο τοῦτο θὰ εἶναι ἄξιο το ἔργο του.

Τὸ Γ' κεφάλαιο πραγματεύεται περὶ τῶν «*στιχογραφικῶν σχημάτων*» και ἰδιαίτερα γιά ποιήματα *σταθερῆς μορφῆς*, ὅπως τὰ ὀνομάζει. Ὅρθα, δοθότατα εἶναι τὰ ὅσα λέει γιά τὴν ἐσωτερικὴ ἀξία τῶν μικρῶν τούτων εἰδῶν σταθερῆς μορφῆς (σοννέτο, τριολέτο, ροντέλο κλπ.) ποῦ χρησιμοποιοῦνται σὲ μικρὰ ἢ ὀποσοδήποτε ἐλαφρὰ θέματα, και ποῦ ἐνδιαφέρει μᾶλλον ἢ παιχιδιάρικη στιχογραφικὴ τεχνικὴ παρὰ ἡ νοηματικὴ τους ἀξία. Ἄδικοι ὅμως, νομίζομε, σὲ κεφάλαιο τοῦτο τὴ νεοελληνικὴ παραγωγή, λέγοντας πὼς δὲν ὑπάρχουν σ' αὐτὴ σοβαρὰ παραδείγματα και γι' αὐτὸ προσφεύγει σὲ γραμμένα στὴ γαλλικὴ και ἀγγλικὴ. Κι' ὅμως ἔχομε τὰ αὐτοχρημα ἀριστοτεχνικὰ τριολέτα τῆς Μελισάνθης και τὰ ἀρχαία καλὰ τοῦ Ἀγγελου Λόζα.

Κατόπιν ὁ συγγραφέας περιγράφει και κάνει ἐξηγητικὴ ἀνάλυση τῆς «*μαπαλλάντας*» — *μαπαλλάντας* περιεχομένου και *μαπαλλάντας* «μορφῆς» — ποῦ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὀραϊότερα μέρη τοῦ βιβλίου του, γιατί τὰ ὅσα γράφει γενικῶς γιά τὴ *μαπαλλάντα* και τὰ παραδείγματα ποῦ

προσομίζει από τὴ λαϊκὴ ποίηση τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς Ἑλλάδας (ἀρχειτικὸς κύκλος) εἶναι ἄριστα. Εἶναι ἐξαιρετὴ ἡ ἀνάληψη ποῦ κάνει τοῦ περιφρασμοῦ ποιητικῶς «Μαυριανὸς καὶ ἀδελφὴ του», ποῦ εἶναι ἕνα ἀληθινὸ διαμάντι στὴν ποίησή μας. Ἐπίσης πολὺ ἐπιτυχημένα εἶναι τὰ ὅσα λέει γιὰ τὴν ὠδὴ καὶ γιὰ τὰ νεοελληνικὰ εἶδη τῆς μετὰ τὸν σπουδαιότερό της ἐκπρόσωπο, τὸν Κάλβο.

Καὶ τὰ ὅσα γράφει γιὰ τὰ Ἑπιγράμματα εἶναι ἀξιοσημείωτα. Ἀπὸ τὰ ἄλλα κεφάλαια τὸ πῶς σημαντικό καὶ διεξοδικώτερο εἶναι τὸ περὶ «Σοννέτου», τοῦ ὁποῖου παραθέτει ὁ συγγραφεὺς ὅλα σχεδὸν τὰ εἶδη σὲ σχῆμα καὶ σὲ πλοκή, τόσο τὰ ἐκλεκτότερα (Μαβίλη) ὅσο καὶ τὰ δευτερεύοντα (Μαζκορά, Κασθαῖον κ.ἄ.) καθὼς καὶ τὰ ξένα.

Τελευταῖο εἶναι τὸ κεφάλαιο μετὰ τὸν τίτλο «Θέμα» (περιοχόμενο—μορφή). Σ' αὐτὸ ἐξετάζεται ἡ ἀρχικὴ σύλληψη τοῦ ποιήματος, ὁ τρόπος δηλαδὴ μετὰ τὸν ὁποῖο δημιουργεῖται καὶ συλλαμβάνεται ἡ πρώτη ἐμπνευση, αὐτὴ δηλαδὴ ἡ ψυχὴ τοῦ ποιήματος. Εἶναι πολὺν διαφοροποιτικὰ τὰ ὅσα γράφει γιὰ τὴ διαφοροτικὴ σύλληψη καὶ ἐπεξεργασία ἐνὸς καὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἀπὸ δύο διαφορῶς ποιητῆς. Σὲ τοῦτο ὀφείλεται καὶ ἡ κατάταξη τῶν ποιημάτων καὶ τῶν ποιητῶν σὲ *τεχνολογία* καὶ *σολογία*.

Τελικὰ ὁ συγγραφεὺς ἀφοῦ ἀναφέρει ὀλίγα γιὰ τὸ μεταφραστικὸ ἔργο στὴν ποίηση γράφει στὸν ἐπίλογό του πῶς ἀποδέχεται κάθε καλόπιστη κριτικὴ τοῦ ἔργου του γιὰ τελειοποίησή του.

Φρονοῦμε ὅτι ἀπὸ τὰ μέχρι σήμερα ἐκδοθέντα παρομοίως φύσει ἔργα ἡ «Στιχογραφικὴ» τοῦ κ. Ν. Χιονίδη εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα. Εἶναι ἀξιὸς κάθε ἐπαίνου ὁ πολυμαθὴς καὶ τόσο ἐντριβὴς στὸ εἶδος τοῦτο συγγραφεὺς.

Ἡ «Στιχογραφικὴ» τοῦ Ν. Χιονίδη, μαζὶ μετὰ τὴν ἐκδοθεῖσα τελευταῖος «Ἀρχαῖαν ἑλληνικὴν μετρικὴν ἐν τῇ Βυζαντινῇ, λειτουργικῇ, ἡμνογραφίᾳ μετ' ἐπιμέτρου περὶ τῶν τονικῶς ἐκτελουμένων προσωδιακῶν τετραμέτρων τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ ἀρχαίου ἐν γένει τονισμοῦ» τοῦ Ν. Κωνσταντοπούλου πλουτίζουν ἀναμφιβόλως τὸν τόσον σημαντικὸν αὐτὸν τομέα τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

ΧΡΗΣΤΟΣ Σ. ΣΟΛΩΜΟΝΙΔΗΣ

Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ φθινόπωρου καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς καλλιτεχνικῆς σαζῶν τῶν ἐκθέσεων στὴν Ἀθήνα, ξαναρχίζει κ' ἡ στήλη μας τὸ τακτικὸ της ρεπορτάζ ἀπὸ τὶς διάφορες αἰθουσες, ὥστε νὰ κρατήσῃ ἐνήμερο τὸν ἀναγνώστη τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» γιὰ τὶς καλλιτεχνικὰς ἐξομοίσεις τῶν Ἀθηναίων καλλιτεχνῶν.

...

Οἱ ζωγράφοι καὶ γλύπτες θὰ βροῦν τώρα πολλὰς δυσκολίας γιὰ νὰ ἐκθέσουν τὰ ἔργα τους, γιατί τρεῖς ἀπὸ τὶς πρὸ καλὰς αἰθουσες ἐκθέσεων ἔκλεισαν. Ὁ «Γιασὸς» κ' ἡ αἴθουσα τοῦ ξενοδοχείου «Κεντροικόν», ἔχουν διατεθῆ γι' ἄλλους σκοποὺς κ' ἡ εἰδικὴ αἴθουσα γιὰ καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις τῆς ΑΔΕΛ, ὅπου εἶχε τελευταῖα τὴν ἔκθεσιν τοῦ ὁ Κύριος Τάκης Φραγκοῦδης, βρισκεται σὲ δικαστικὸν ἀγῶνα μετὰ τὸν ἰδιοκτήτη καὶ ὅπως φαίνεται— θὰ χάσῃ κ' αὐτὴ γιὰ τοὺς ζωγράφους μας.

Τὸ Μέγαρο τοῦ Ζαπτείου, ὅπου ἐστεγάζετο προσωρινὰ ἡ Ἐθνικὴ Πινακοθήκη, χρειάζεται μεγάλη ἐπισκευή, ὥστε— ἀπ' τὶς ζημιὰς ποῦ ἔπαθε ἀπὸ τὶς τελευταῖες βροχὰς.

Ἔτσι, οἱ μόνες αἰθουσες γιὰ ἐκθέσεις εἶναι τώρα: ἡ ἄνω μεγάλη αἴθουσα τοῦ Παρνασοῦ, ὅπου ἀπαιτοῦνται τοὺλάχιστον 100 ἔργα γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ γεμίσουν τὸν τεράστιον χώρον, ἡ ἐντελὴς ἀκατάλληλη μικρὴ αἴθουσα τοῦ ἰσογείου τοῦ Παρνασοῦ, τὰ δύο μικρὰ δωμάτια Ζαχαροῦ κ' ἡ ἀκόμα πρὸ μικρὴ αἴθουσα τῆς Πέην.

Ἐπάρουν, ὅμως, καὶ μερικὰ εὐχάριστα νέα γιὰ τὸ μέλλον. Πρόκειται, ὅπως πληροφοροῦμαι, ν' ἀνοίξουν δύο ἄλλες αἰθουσες εἰδικὰς γιὰ ἐκθέσεις: ἡ μία στὴν ὁδὸ Ξενοφάντος κ' ἡ ἄλλη στὸ ὑπόγειο ἐνὸς μεγάρου τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου.

Ἐκθεση Ἀλκῆ Κεραμίδα στὸν Παρνασσό.

Ὁ Κεραμίδης εἶναι ἀπὸ τοὺς παραγωγικότερους ζωγράφους μας, ἀφοῦ κάθε χρόνον κάνει κ' ἀπὸ μίαν ἐκθεση. Ἡ τόση, ὅμως, παραγωγή ἀρχίζει νὰ γίνετα βιομηχανία, ἀν δὲ μπορέσει ὁ καλλιτέχνης ν' ἀναγεωθῇ καὶ ν' ἀνέβῃ πρὸ ψηλὰ στὴν κατάρτησιν τῆς τέχνης.

Καὶ φοβόμαθα ὅτι ὁ Κεραμίδης ἔπαθε κάποια κάμψη καὶ κάποια πτώση. Ἡ στήλη αὐτὴ βρέθηκε πολλὰς φορὲς στὴν

πολύ ευχάριστη θέση να επαινέσει και να εξάρει την τέχνη του. Φέτο δὲ μολοῦ δυστυχῶς νὰ χάσῃ τὸ ἴδιο.

Τὰ 53 τοπία ποὺ ἐκθέτει ἀπὸ τὶς Σποράδες (Σνιάθος, Σχόπελος, Σκῦρος) καὶ τὴ Δωρίδα, ἔχουν τόση χρωματικὴ καὶ σχηματικὴ ὁμοιότητα μετὰ τῶν τοῦ, τόση ἐπανάληψη τῶν γλυκερῶν, ζαχαρένιων τόνων, ὥστε νὰ μὴν ἀφήνει στὸν ἐπισκέπτη τὴ χαρὰ ἐνὸς ζαφνιάσματος ἀπὸ μιά διαφορετικὴ συνάρτηση χρωμάτων σ' ἓναν ἄλλον πίνακα. «Ὅταν δεῖς ἓνα ἔργο τοῦ Κεραμίδα στὴν φετινὴ ἔκθεση, δὲ χρειάζεται νὰ προχωρήσεις στὸ παρακάτω. Θὰ εἶναι ἐπανάληψη τῆς ἴδιας χρωματικῆς ἀρμονίας καὶ πολὺ συχνὰ καὶ τοῦ ἴδιου θέματος σὲ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο μέγεθος.

Ἐκθεση Γιάννας Περασάκη στῆς Πένη.

Ἡ ζωγράφος Γιάννα Περασάκη εἶναι ἐγκατεστημένη στὸ Παρίσι καὶ παραλληλὰ δουλεῖει καὶ κεραμεικῇ.

Δὲ ξέρω τὴ δουλειὰ τῆς στὴν κεραμεικῇ. Ἀπὸ τὰ 29 ὅμως λάδια ποὺ ἐκθέτει τώρα στὴ μικρὴ αἴθουσα τῆς Πένης, φαίνεται ὅτι ἔχει ἐμπλοισθῆ κατὰ βάθος ἀπὸ τὶς μετακubιστικὲς τάσεις τῆς γαλλικῆς τεχνοτροπίας καὶ ἡ δουλειὰ τῆς ἔχει ἐκείνη τὴ βιασίνην καὶ τὴν ἀναμελιὰ ποὺ χαρακτηρίζει τὴ νέα γαλλικὴ τέχνη: χοντρές μαύρες γραμμὲς βιαστικὰ τραβηγμένες (διὰ καὶ τρεῖς φορές ὥσπου νὰ βοηθῆ τὸ ἀκρίβες σχέδιο) πάνω σ' ἓνα ἄβαφο (πολλὲς φορές) ἔξυλο, ὄγκοι χρώματος 2-3 πόντων βαλμένοι στὸ μωσαϊκὰ κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ σωλήναριο, χωρὶς τὴ χρῆση πινέλου καὶ παραξένες συναρτήσεις χρωματικῆς συμφωνίας.

Ἡ «παραλληλόγραμμη σύνθεση», ἡ «θεομιμῆτρα», τὸ «κεφάλι νέας γυναίκας», ἡ «κοπέλα μὲ κοσιδέ», εἶναι ἔργα ποὺ φέρουν τὴ σφραγίδα τῆς τέχνης τῆς καὶ φανερόνουν τὴ γόνιμη μαθητεία τῆς κοντὰ στοὺς γάλλους καθηγητῆς.

T. M. Φ.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ Λογοτεχνία.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν σὲ πανηγυρικὴ συγκέντρωση ἐόρτασε τὴν ἐπέτειο τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως κ. Καραμανλῆ, τοῦ ὑπουργοῦ παιδείας κ. Γεροκωστοπούλου, τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς κ. Ροδοπούλου.

τοῦ Μητροπολίτη Πάφου κ. Φωτίου καὶ ἄλλων ἐπισήμων. Ὁμιλητῆς ἦταν ὁ νέος ἀκαδημαϊκὸς κ. Γ. Ἀθανασιάδης Νόσας, ποὺ ἐξίστορησε, μὲ εὐρύτατες ἀπόψεις, τὸ ἱστορικὸ νόημα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου καὶ καταχειροκροτήθηκε ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον.

—Ὁ γάλλος ἀκαδημαϊκὸς-λογοτέχνης κ. Ἐμίλ Ἀνρίω, πρόεδρος τῆς Ἀλλοῦν Φρανσαῖζ τῶν Παρισίων καὶ φιλολογικὸς κριτικὸς τοῦ «Μόντ», ἦλθε καὶ ἔδωσε τρεῖς διαλέξεις στὴν Ἀθήνα. Ἡ πρώτη μὲν θέμα: «Τρεῖς γυναῖκες ποὺ ἐνέπνευσαν τοὺς Μπαλζάκ, Φλωμπέρ καὶ Μπωντελαίρ», καὶ ἡ δεύτερη «Ὅκτώ αἰῶνες γαλλικῆς λογοτεχνίας», στὴν αἴθουσα Παρνασσοῦ, καὶ μιά τρίτη στὸ «Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο», ὅπου ἀναφέρθηκε στὴν ἱστορία καὶ στὸ ἔργο τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ κ. Ἀνρίω ἔχει συγγράμει πάνω ἀπὸ σαράντα τόμους λογοτεχνικά ἔργα.

—Στὸ 9ο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Σημερινὰ Γράμματα» δημοσιεύονται τὰ ἀποτελέσματα τοῦ 1ου λογοτεχνικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ. Ἐστάλησαν τὸ ὅλον 57 ποιήματα, 21 διηγήματα καὶ 11 μονόπρακτα. Ἀπ' αὐτὰ βραβεύθηκαν ἓνα ποιήματα καὶ ἓνα διήγημα, καὶ πῆραν ἔπαινο τέσσερα ἄλλα ποιήματα, τρία διηγήματα καὶ ἓνα μονόπρακτο.

Ἡ κριτικὴ ἐπιτροπὴ, ποὺ ἀποτελεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἀλχη Γιαννιόπουλο, Ζωὴ Καρέλλη, Γ. Σινόπουλο καὶ Γιάννη Σφακιανάκη, ἐτόνισε ὅτι τὰ ἔργα ποὺ ἐστάλησαν σχεδὸν στὸ σύνολό τους βρισκονται ἐν στάθμῃ ποὺ ἐπιβάλλεται νὰ ἐξαρθρῶν οἱ πνευματικὲς καὶ λογοτεχνικὲς ἐπιδόσεις τους.

—Τὸ καινούργιο μυθιστόρημα τοῦ γνωστοῦ λογοτέχνη κ. Τάκη Δόξα «Οἱ Νουαγού», ποὺ κυκλοφόρησε τελευταία, προσελκύει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κριτικῆς.

—Ἡ κ. Στέλλα Ἐπιφανίου-Πετράκη, ποὺ μὲ παλαιότερες ἐκδόσεις τῆς ἀπέσπασε εὐμενέστατα σχόλια γιὰ τὰ ἠθογραφικὰ τῆς πεζογραφήματα, δημοσιεύει τώρα τὸ νέο διήγητό της «Δυὸ Ἐποχές. Σμύρνη, Κρήτη», Χρονικὸ, ποὺ παρουσιάζει ἐπικαιρὸ ἐνδιαφέρον.

—Στὶς 7 Νοεμβρίου ἀρχίζουν τὰ ελεύθερα μαθήματα τοῦ Μορφωτικοῦ Συλλόγου «Ἀθηναίων». Θὰ διδάξουν: Οἱ κ.κ. Σ. Παπανούτσος «Ψυχολογία», Β. Τατάκης «Πλάτωνος Εὐθύδημος», Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος «Οἱ Προσανατολισμοὶ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας», Γ. Βλάχος «Ἡ σύγχρονη διαμόρφωση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου», Σ. Καραντινὸς «Ἀγωγή τοῦ προφορικοῦ λόγου», Κ. Δεσποτόπουλος «Ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος», Χ. Καραῖος «Ἡ ἀρχαία τέχνη στὸ ἔθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο», Γιάννης Παπαϊωάννου «Τὸ ἔργο τοῦ Χαΐδιν», Δ. Λουκάτος «Περιοδικὰ λατρευτικὰ ἔθιμα», Γ. Κουρνούτος «Ἀπ' τὴν Τουρκοκρατίαν». Ἐφετός τὸ «Ἀθῆνα» θὰ ὀργανώσει μέσῃ στὸ χάρο τοῦ «Δημοσίας Συζητήσεις» ἀπάνω σὲ θέματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς γενικοῦ ἐνδιαφέροντος. Εἰδικὸι ὁμιλητῆς θὰ ἀναπτύξουν πρῶτα τὶς κύριες ἀπόψεις τοῦ συζητούμενου θέματος, καὶ ἔπειτα ἡ συζήτηση θὰ γενικεύεται μὲ ἐλεύθερη συμμετοχὴ τῶν ἀκροατῶν.

Τὸ Θέατρο.

Τὸ Μπουργκθέατρο τῆς Βιέννης προσκαλεῖ τὴ Λυρική μας Σκηνὴ στὴν Αὐστρία. Ὁ κ. Π. Ἐνεπεκίδης, ὄψηγητῆς τοῦ Πανε-

πιστημίου της Βιέννης, παρακλήθηκε από τον κ. "Αντολφ Ροτ, διευθυντή του Μπουργκτέατερ της Αυστριακής πρωτεύουσας να ανακοινώσει στο διευθυντή της Έθνικής Λυρικής Σκηνής της Ελλάδος, την απόφασή του να την καλέσει για μερικές παραστάσεις στο Μπουργκτέατερ. Ο κ. Ροτ έτόνισε ότι έπιθυμεί να γίνει το γρηγορότερο η μετάβαση του ελληνικού μελοδράματος στη Βιέννη, ώστε οι παραστάσεις του να συμπέσουν με τις μουσικές γιορτές που οργανώνονται για την έναρξη της λειτουργίας της; όπερας, που ξαναοικοδομήθηκε. Κατά τις συνομιλίες του κ. Ένεπεκίδη με τις θεατρικές προσωπικότητες της Αυστρίας, αποφασίστηκε ν' ανέβαση στο Μπουργκτέατερ το έργο ενός συγχρόνου Έλληνα συγγραφέα, και αντίστοιχα, σε αθηναϊκό θέατρο, το έργο ενός συγχρόνου Αυστριακού συγγραφέα.

— Εξαιρετική έπιτυχία εσημείωσαν οι παραστάσεις του Έθνικού μας Θεάτρου, με τις δύο τραγωδίες «Εκάβη» και «Οιδίπους Τύραννος», στο Κρατικό Θέατρο του Βελιγραδίου. Ο Γιουγκοσλαβικός λαός επεφύλαξε θερμότητα ύποδοξη στους καλλιτέχνες του Έθνικού. Άπειρες ανθοδέσμες, και κάνιστρα προσφέρθηκαν στην κ. Παϊνίδη και δεκαεπτά φορές καλέστηκαν στη σκηνή οι έρμηνευτές της «Εκάβης». Άσφαικτικά γεμάτο ήταν το θέατρο σε όλες τις παραστάσεις και στην προεμίτρα παρέοτησαν ο αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως, ο πρόεδρος της Βουλής κ. Μόσα Πιγιάντε, μέλη του ύπουργικού συμβούλιου και οι εκπρόσωποι του διπλωματικού σώματος. Πολλές δεξιώσεις προς τιμήν των καλλιτεχνών μας εδόθησαν, οι δέ έφημερίδες του Βελιγραδίου εδημοσίευσαν τις κολακευτικότερες κρίσεις. Μεταξύ των πολλών, η «έφημερίδα «Πολίτικα» έγραψε ότι οι Έλληνες πρωταγωνιστά είναι οι μεγαλύτεροι ζώντες έρμηνευτά αρχαίων δραματικών χαρακτήρων».

— Το Έθνικό Θάτρο Αθηνών έκανε έναρξη της χειμερινής περιόδου με το έργο του Φρ. Σίλλερ «Μαρία Στο άρτο».

— Ένα σπιθατό σε πνευματικό έργο του Άνουϊγ, με τον τίτλο «Πρόσκληση στον Πύργο» ανέβασε ο θίασος Μουσούρη—Λαμπέτη—Χόρν. Στο έργο τούτο, που προβλέπεται πως θα κρατήσει περίπου τη μισή χειμερινή περίοδο, ο κ. Χόρν παίζει ένα διπλό ρόλο, εζάιρετα δεξιοτεχνικά.

ΛΟΥΛΑ ΓΕΡΩΝΥΜΙΔΗ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ο νεοελληνιστής Γάλλος κ. Gaston Henry Auffère στο Βελγιο έχει μεταφράσει έκλογη ποιημάτων του κ. Κ. Χρυσάνθη, και τά έχει κυκλοφορήσει σε τόμο με τίτλο "Choix de Poemes".

— Στις 26 του Οκτώβρη έγινε στο οικιακή «Κοινωνική Προνοια» η πρώτη μουσική συγκέντρωση του νεοϊδρυθέντος «Συλλόγου Συναυλιών Μόσαρτ». Μίλησαν ο κ. Δ. Μιχαηλίδης και ο κ. Κ. Χρυσάνθη, γενικός γραμματέας του Συλλόγου. Έπακολούθησε μουσικό πρόγραμμα με τον κ. Γ. Δημητριάδη (βαθύφωνο) με έργα Στρομπούλη και Ροβίου, με τους Στ. Κωνσταντίνου, δα Χατζηλοΐζου και κ. Δ. Μιχαηλίδη στο Τρίο άρ. 1 του Haydn, τον κ. Σπ. Τοφαρίδη (φλάουτο) με μια άρια από τον «Όρφεο» του Γκλουκ και

τό Μάνο Ζαμπά.

— Το παιδικό περιοδικό της Κύπρου «Η Χαρά των Παιδιών», που εκδίδουν οι κ. κ. Ν. Κληρίδης και Λάμπρος Κ. Ρήγας μήκε στον τρίτο χρόνο της ζωής του.

— Κυκλοφόρησε ο δεύτερος τόμος του μυθιστορηματός του συνεργάτη μας κ. Ρόδη Πραβιλέγγιου «Χρονικόν μιάς; Σταυροφορίας—Πορεία στο σκοτάδι».

— Την 14ην Νοεμβρίου γύρισε από την Άθήνα, όπου είχε μεταβή την 1ην Νοεμβρίου ο Διευθυντής των «Κυπριακών Γραμμάτων» κ. Νίκος Κρανιδιώτης. Ο κ. Κρανιδιώτης έπεσεκέφθ εκ νέου τάς Άθήνας, την 28ην Νοεμβρίου.

— Η Άνθολογία Κυπρίων ποιητών και πεζογράφων, που έπρόκειτο να περιληφθή στο τ. ύχος Ιανουαρίου 1955, θα εκδοθή σε ιδιαίτερο αυτότελος τεύχος των «Κυπριακών Γραμμάτων» έντος του προσεχούς έτους. Το προσεχές τεύχος των «Κ. Γρ.» θα είναι πανηγυρικό και ογκώδες με έκλεκτες συνεργασίες γύρω από την Κυπρ. πνευματική και καλλιτεχνική ζωή διαπερπών διανοουμένων και λογοτεχνών από την Κύπρον και την έλευθερα Έλλάδα.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ά ν τ κ. Η λ., Βαρώνια: Κρατούμε το «Έπαινοδος» και θα το έχουμε ύπ' όψη μας στην Άνθολογία.—Ν. Κ. Ι., Λεμεσό: Τα τραγούδια σας έχουν μια νεορωματική διάθεση, που θυμίζει την ποίηση του Άγρα. Έχουν όμως ακόμη αδυναμίες και φραστικές και μετρικές. Θα δημοσιεύσουμε το «Φθινόπωρο» με μικρές μεταβολές.—Α. Σ κ α λ., Καμακκλί: Το «Άρατε πύλα» έχει ψυχική διάθεση και περιεχόμενο, που το σκοτώνει όμως ο θερμπαλισμός κι' η ρητορεία.—Μ ι χ., Ι α κ κ. Μ ι χ., Λεωκασία: Το «Άγώνας» πολύ μέτρο. Το «Περπέτεια» καλό, θα δημοσιευθή.—Θ. Κ α μ ο, Κερύνια: Τα δυο τραγούδια σας δεν ξεφεύγουν από τά όρια ενός συνήθους ύποκειμενικού ερωτισμού.—Σ τ. Δ. Παπ., Λεμεσό: Έχει κάποια λυρική διάθεση το ποιημά σας «Οι άσπροι γάροι», η οποία όμως χάνεται μέσα σε κοινοτοπίες και ρητορισμούς.—Θ. Ε υ θ., Πάφος: Από τά νέα τραγούδια σας μόνον οι «Τυφλόμυγες» ξεχωρίζουν. Θα τις δημοσιεύσουμε με μια μικρή μεταβολή.—Α υ γ η ν, Λεμεσό: Το «Στερω φίλημα» είναι ένα συνασθηματικό πρωτόλειο.—Ρ. Χ ρ ι σ τ ο φ ί δ η ν, Λεμεσό: Πήραμε τά τραγούδια σας και θα τά έχουμε ύπ' όψη μας στην κατάρτιση της Άνθολογίας.—Δ α σ κ α λ ο, Κτήμα: Ο «Στρατός» είναι σε καλή γραμμή, έχει όμως ακόμη πολλές πεζολογίες.

Το πανηγυρικό τεύχος των «Κυπριακών Γραμμάτων» που έπρόκειτο να κυκλοφορήση τον Ιανουάριον, διά λόγους τεχνικούς θα εκδοθή την 1ην Φεβρουαρίου. Τα «Κυπριακά Γράμματα» δεν θα εκδεδούν την 1ην Ιανουαρίου.